

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 11. LETO V.

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. NOVEMBRA 1892.

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Engel

Vsebina XI. zvezka.

	Stran
1. Peter Preradović. <i>Napisal V. C.</i>	481
2. Skopuh. <i>Zložil Ant. Hribar</i>	485
3. Še enkrat! <i>Zložila † S. M. Bonaventura</i>	486
4. Zmota in povrat. <i>Povest. — Spisal Iv. Š.</i>	487
5. Azma. <i>Zložil A. M.</i>	507
6. Očetova tajnost. <i>Povest. — Spisal Slavoljub Dobrávec</i>	508
7. 27. vinotok. <i>Zložil M. O.</i>	515
8. Slikárjeva molitev. <i>Zložil M. O.</i>	515
9. Rudarske pesmi. VI. <i>Zložil Vladimir</i>	516
10. Kamnik. <i>Prirodopisno-zgodovinski obraz. — Spisal Jos. Benkovič</i>	517
11. Na jutrovem. <i>Potopisne in narodopisne črtice. — Spisal dr. Fr. L.</i>	522
12. Slovstvo	525
A. Slovensko slovstvo. Knjige »družbe sv. Mohorja« za leto 1892. 1. Koledar. — Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1893. — Janez Cigler. <i>Spisal Iv. Vrhovnik.</i> — <i>Povesti. Zbral in uredil Andrej Kalan.</i> — Svitoslav. <i>Spisal Vonomir - Križan.</i> — B. Rusko slovstvo. A. <i>Titov:</i> Sibir v XII. vjekê. — V. P. <i>Želihovskaja:</i> Kak já bilà malenkoy — iz vospominanj rannjago dêtstva. — V. <i>Karcov.</i> M. <i>Mazaev:</i> Opit slovarja pseudonimov russkih pisatelej. — <i>Konstantin Fofanov:</i> Têni i tajni. — N. K. <i>Mihajlovski:</i> Literatura i žizn. — A. M. <i>Žemčurnikov:</i> Stihotvorenija v dvuh tomah. — Amerikanskij Russkij Vêstnik. — P. <i>Poljanskij:</i> Etnografičeskij sbornik. — C. Druga slovstva. Archiv für slavische Philologie von V. <i>Jagić.</i>	
13. Razne stvari	527
Naše slike. — O rudarski pesmi. — O koleri. — Narodno blago.	

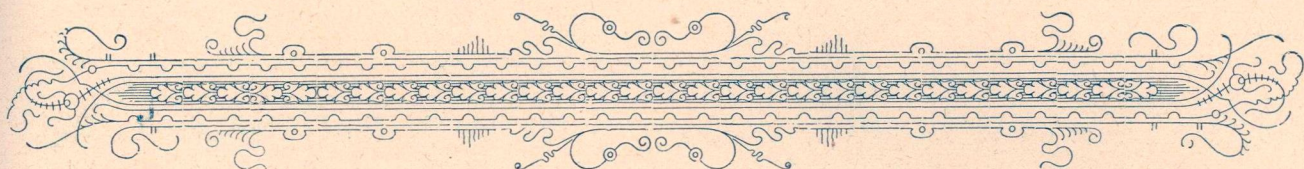
Slike.

1. Peter Preradović	481
2. Žalujoča deklica v cerkvi. (Narisal Jos. Germ.)	489
3. Most na čolnih v Kolombu na Ceylonu. (Po fotografiji.)	497
4. Prizor iz francoske prekucije	504 in 505
5. Pogled na Kamnik s severo-vshodne strani. (Po fotografiji.)	512
6. Pogled na severni del Kamnika z vshodne strani. (Po fotografiji.)	513
7. Zima v Tatrah	520 in 521

Pri upravnistvu se še dobita: Letnik II. za 2 gld., letnik IV. za 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vezan II. letnik 3 gld. 20 kr., IV. letnik 4 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnistvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

Peter Preradović.

(*Napisal V. C.*)

»Mrtav živiš medju nama,
Jer o vatri tvih pjesama
Hrvatski se narod grije.«

Šenoa.

Ned glavnimi književniki ilirske dôbe nahajamo domoljube skoro vseh stanov. Tu sučejo

uma svetle
meče kakor
vojaki, tako
duhovniki.

Redki so pesniki v vojaški suknji, vendar naši južni bratje Hrvati imajo uprav iz vojaškega stanú največjega pesnika-lirika. — Lep spomenik mu je postavil hvaležni narod »u svom polju« na zagrebškempokopališču

»Mirogoju«, kamor so leta 1879. prenesli njegovo truplo z Dunaja, pa še lepši spomenik so mu njegove pesmi.

»Narod naš izgubio je veleumna pjesnika, kojemu po mojem bar mnienju kao liričnomu premca nema«, takó

je žaloval domorodni vladika Strossmayer v hrvaškem zboru, ko je pred dvajsetimi leti umrl v Farafeldu pri

Veslavi Preradović, kateri je s svojimi domoljubnimi pesmimi budil ne samo Hrvate, ampak vse južne Slované. Celó k severnim bratom se je slišala njegova pesem.

Peter Preradović se je rodil v Vojaški Krajini 18. marca leta 1818. v vasi Grabrovnici blizu Pitomače. Ko je pred nekaterimi leti ogenj uničil skoro vso Grabrovnico, pogorela je tudi rojstvena hiša Pre-

radovičeva. — Stariši Preradovičevi so bili grško-iztočne vere, kakor tudi vsi otroci; no, kdaj je naš Peter postal

katoličan, nisem mogel zvedeti. V osmem letu so poslali Petra v šolo v Grubišno Polje, a pozneje v Gjurgjevac; od tod pa ga je poslala mati Pelagija — oče Ivan mu je leta 1828. umrl — v vojaški zavod v Belovar. Ko so ga na koncu leta 1830. sprejeli v vojaško akademijo v Dunajsko Novo mesto, obudilo se mu je takoj, kakor sam pravi, veselje za pesništvo. Ko je leta 1834. pogorelo Dunajsko Novo mesto, dobili so gojenci nalog, da opišejo to nesrečo. Naš Peter je zložil o njej prvo pesem v nemškem jeziku, za katero ga je pohvalil profesor. Odslej je zlagal vedno pesmice, seveda v nemškem jeziku, tako, da so ga vsi njegovi součenci imenovali in klicali pesnika. Ko je čez osem let dovršil akademijske nauke in postal poročnik, obiskal je pred odhodom k svojemu polku sestro in mater, katera se je bila po smrti očetovi omožila s Kosanovićem, nadporočnikom v Pitomači, ter se je iz Grabrovnice preselila v Pitomačo, a od tod pozneje v Pisanico. Vrnivši se v svojo domovino Peter skoro ni znal materinščine, pozabil jo je bil. A ker mu mati in sestra Marica nista znali drugega jezika, kakor hrvaški, privadil se je za mesec dnij zopet materinščini. Na koncu leta je prišel k svojemu polku v Milan, kjer je bilo tudi nekoliko Hrvatov, vendar so se malo kdaj kaj pomenili v materinščini, dokler ni leta 1840. prišel k istemu polku znani Ilirec Ivan Kukuljević.

Ko je Kukuljević zvedel za Preradovića, da zлага nemške pesmi, ni nehal nagovarjati Petra, naj poskusi v narodnem jeziku; tega seveda Kukuljević ni dosegel, vendar je Preradović začel jemati ideje za svoje nemške pesmi iz hrvaškega življenja in je med drugimi preložil skoro celo prvo pevanje Gundulićevega Osmana na nemški jezik.

Iz Milana je šel Preradović s svojim polkom čez Venecijo v Zadar. V Veneciji se je seznanil s Špirom Dimitrovićem, kateri ga je pridobil, da je zložil prvo hrvaško pesem kot odgovor na pesem Dimitrovićevo; v tej pesmi je pokazal Preradović, da je rojen za pesnika.

V Dalmaciji se je précej po prihodu seznanil s profesorjem Antonom Kuzmanićem, kateri ga je nagovoril, da je leta 1844. za prvo številko njegove »Zore Dalmatinske« zložil krasno domoljubno pesem »Zora puca, bit će dana«, katero je oče preporoda, dr. Ljudevit Gaj, objavil tudi v svoji »Danici«. Preradović je nagovarjal Dalmatince, naj sprejmejo Gajev pravopis. Voditelj in pomočnik Preradovićev v prvih pesmih mu je bil znani narodni pesnik Kačić. Ko je začela izhajati »Zora Dalmatinska«, skoro ni bilo številke, v kateri ne bi bil Preradović budil naroda s svojimi vedno lepšimi pesmimi. Med prvimi njegovimi domoljubnimi proizvodi se odlikuje posebno »Putnik«, kjer je krasno opisal željo po domovini, ker

Tudja zemlja ima svoje,
Ne spoznaje jade tvoje,
Tudja ljubav ljubi svoga;

potem »Braća«, »Djed i unuk«, »Pjesma suncu«, »Dalmatin«, »Majka kod kolievke«, kjer prosi mati nebeškega Očeta za malega svoje otroka v zibelki, da bi bil pravi sin domovine:

Da koraci u tvom hodu
Svi te vode k tvome rodu!

V pesmi »Vilin san« prerokuje lepo prihodnost Slovanom, ako se odrekó nezložnosti:

Uzajamnost sve izravna ćudi,
Godeć svakoj, nikojom ne žulja.

Pesmi, katere so bile većinoma natisnjene v »Zori Dalmatinski«, (katero

je i sam nekoliko časa urejeval), izdal je leta 1846. v posebni zbirki »Prvienci«, kjer poje:

Nije mi do svoje
Slave razširenja,
Več do majke Slave
Slavna uzvišenja.

V tej zbirki so domoljubne pesmi, katere imenuje »bilje«; to podaje domovini:

Da s' izliečiš rane

in »cvieća«, katero je nabral za svojo zaročnico Pavlino de Ponte. Med temi pesmimi se odlikuje posebno »Mrtva ljubav« in »Veseo danak«. Na koncu zbirke so pa »Presade«, nekoliko pesmic, predstavljanih iz nemškega, katere je presadil na domača tla . . .

. . . . rad mirisa i boje,
Tko zna štovati tudje,
Znade ljubiti svoje.

Potoval je zaradi zaroke s Pavlino na Dunaj in v Pešto, potem se je vrnil v Zadar čez Zagreb, kjer se je po našem Stanku seznanil z glavnimi pisatelji ilirske dōbe. Med pesmimi, katere je potem zložil v Zadru, krasne so posebno: »Rodjene sestrice«, »Sliepac Marko« in »Nada«:

Siromahu ti si sve bogatstvo,
Bogatome još veći imetak,
Veselome neizmerno carstvo,
Žalostnome veselja početak.

Ko je leta 1847. moral zapustiti Dalmacijo in iti na vojsko v Italijo, zložil je krasno pesem »S Bogom!« Po dovršeni vojski se je poročil kot kapitan s svojo zaročnico v Dubrovniku, kateremu na slavo je zložil krasno elegijo: »Pjesma Dubrovniku«. Ko je potem leta 1849. prišel v Zagreb k vojaškemu »odsjeku banskog vieća«, pokazal je zopet, kako ljubi svojo domovino, v pesmi »Pozdrav domovini«:

Ti si meni sve, što zovem svojim,
Sve, što ljubim, sve, što željom gojim.

V Zagrebu je ostal do leta 1852. V tem času je napisal več ljubavnih pesmic, med katerimi se posebno odlikuje: »Stalnost i nepokoj«, »Pitanje«, »Kad!« in »Kasno«. Burni časi in politiške neprilike onega časa so delovale tudi na Preradovićevo muzo; gledajoč nezložnost slovansko hvali Rusine, a kara Poljake:

Zašto stranputice
Tražite stazice?

vendar še upa, da po burji zopet prisije svetlo solnce. — V pesmici »Moja ladja« tolaži domovino:

U budućnost gledaj bolju,
K nebu digni stieg!

Vse one pesmice, domoljubne in ljubavne, katere je zložil poleg svojih »Prvencev«, izdal je v Zagrebu l. 1851. pod imenom »Nove pjesme«, katere je posvetil vladiki Strossmayeru:

Koj' priljubiti božjem daru
Svete vjere znadeš plodno
Sveto čuvstvo domorodno.

Ta zbirka se je tako hitro razprodala, da je ni mogel poslati niti vsem svojim prijateljem.

S to zbirko se završuje prva dōba pesništva Preradovićevega, v kateri prevladuje čustvo in se kaže njegova mladeniška živahnost; ob jednom se začnja druga dōba, v kateri prevladuje um. V tej drugi dōbi je — kakor pravi učeni hrvaški kritik Šrepel — »snažnija arhitektura nego plastika. Oko se naslادjuje više jasnom dispozicijom i veličanstvenim razvojem misli, nego plastičnim oblicima«.

Dramatizovani epos »Kraljević Marko«, libretto »Vladimir i Kosara« in zasnovani divni romantični epos v národnih desetercih »Lopudska sirotica« so mu nekak prehod v drugo dōbo, katero začnja s krasno odo »Smrt«. Od l. 1852. do leta 1860. je skoro malone utihnila

njegova muza, ker se je kot major moral hitro seliti iz mesta v mesto; bil je namreč v Cremoni, Veroni, Pančevu, v Kovinju, Erdelju in na Dunaju. V tem času mu je umrla svast, jeden otrok in od žalosti za otrokom tudi soproga, zato pa tudi »Lopudske sirotice« ni nadaljeval, ostala je nedovršena. Ko je leta 1856. prišel Preradović v Gline, oglasil se je v »Neven«-u z imenovano pesmijo »Smrt« in »Zemaljski raj«, potem pa je zopet utihnil. Leta 1857. so ga prestavili iz Gline na Dunaj h generalnemu štabu, kjer je naslednje leto postal podpolkovnik. Leta 1859. je bil pri svojem oddelku pri Trstu in Postojni in je potem postal polkovnik. Prispevši v Temešvar, budil je zopet svoj narod na delo, ker je bil nehal absolutizem; v nemal ga je, naj ljubi in pospešuje materinski jezik:

Po jeziku dok te bude,
I glavom će tebe biti!

V krasni pesmi »Molitva« prosi:

Preporučam, Bože, tebi
Rod svoj mili, kog ti glasom pjevam.
Uzdrži mu zvezde jasne,
Vjernost sebi, pouzdanje u te!

V pesmi »Hrvati Dalmatinom« pozivlje Dalmatince, naj pridejo k posvetovanju, kako bi se vsi Hrvati zjedini, ker:

U slozi je ljudska sila.

V sonetu »Mlado ljeto« želi, da bi novo leto doneslo »radostnih promjena«, in poje:

I doniet će svakom, koji znađe
Hvalom primit, što Bog mili dade.

Leta 1862. je dovršil religiozni epos »Prvi ljudi« v narodnih desetercih, o katerem, če si je tudi posodil nekatere motive od Miliona, vendar lahko rečemo, da je to samostalen epos poln pesniške krasote.

Kakor »Lopudske sirotice«, tako tudi ni dovršil obširno zasnovane epopeje »Pustinja« in začetih epskih pesmij »Nejunaković« in »Krstó-Frankopan«; vendar so odlomki pravi biseri pesništva, ker Preradović, če tudi je bil pravi pesnik, vendar je dolgo popravljal, predno je kaj izdal.

V pesmi »Slavjanski Dioskuri« opisuje dobročinstva slovanskih apostolov Cirila in Metoda. Krasne ideje razvija v pesmih »Božji sud«, »Angjeó čuvar« in »Ljubav«, katera naj zagri vse narode. Ljubezen in zlogo naj širi Slovan, ker »sloga«, katera se je začela širiti med Slovani, ta je zora, »naviešta dan ljubavi«, poje Preradović v najidealnejši krasni pesmi »Slavjanstvu«, kjer kaže preteklost, sedanost in prihodnost Slovanstva, če bode zložno. Noben pesnik ni takó poslavil Slovanstva, kakor Preradović ravno s to pesmijo. To pesem je zložil na Dunaju, kamor so ga prestavili leta 1864. iz Temešvara. Na Dunaju se je oženil drugič z odgojiteljico svojih dveh otrok, Emo Regnerovo, kateri je leta 1865. zložil zadnjo ljubavno pesmico »Onoj«. Ko je bil izdal svoje »Nove pjesme«, ni zložil več ljubavnih pesmic, kakor to in pred to »Pjesme sladogorke«.

Med najlepše pesmi te dôbe spada: »Spomenik Jelačića bana«, »Biskupu Strossmayeru«, »Majci«, »Mujezin« in veličanstvena oda »Bogu«, kjer poje:

Sve s tebe biva: vir si, iz koga svi
Životi teku, more, u kojem se
Sve smrti tope, uzrok prvi
Svega na svijetu i cilj mu zadnji!

Pred smrtjo je splel še krasni sonetni venec »Milim pokojnikom«. Poslednja pesem mu je oda v spomin smrti Jelačića bana »Dvadeseti svibnja« (20. maja leta 1859.). Zadnje leto, t. j. leto 1872. mučila ga je vodenica in bolezen slezene

čim dalje bolj. Umrl je dné 18. avgusta v Farafeldu kot general, katero čast je imel od leta 1866. Razven omenjenih nedovršenih epskih pesmij so še nedovršene: »Hrvat ili Srbin« in »Iztočne iskrice«; tudi nekoliko prestavljenih pesmij iz druge dôbe imamo od njega.

Preradović je pravi idealist, a pesmi njegove so večinoma domoljubne. Živa vera v božjo pravičnost se vleče kakor rdeča nit skozi njegove pesmice, katere so na nekaterih mestih prepleli spiritiški nazori, a ti nazori so v domoljubnih pesmih jako redki.

Prvi sled teh nazorov se pojavlja v drugi dôbi njegovega pesništva v odi »Smrt«; razvijajo se bolj in bolj, tako, da je leta 1865. zložil pesem »Novome suncu«, kjer slavi spiritizem kot preporoditelja človeštva, kot novo solnce. Tega leta je izdal tudi na hrvaški jezik prestavljen Kardecov spis: »Špiritizam na prosto razložen, kratak nacrt nauka o duhovih i njihovih priobčivanjih.« Da

je bil Preradović privrženec spiritiških nauk, vzrok je pač ta, da se je mnogo bavil s filozofijo in iskal raznih lepih idej. Škoda, da jih ni iskal vedno v nauku Kristusovem! Prestavil je še na nemški jezik Račkega razpravo »Čija je Rieka?«

Jezik v Preradovićevih pesmih je pravilen, gladek in čist, posebno pa ima obilno izrazov, kakor malo kateri pesnik.

Mnoge pesmi Preradovićeve so postale celó narodne, posebno pa mnogi izreki, kakor: »Tudja zemlja ima svoje, ne spoznaje jade tvoje«, »Stalna na tom svietu samo miena jest«, »Ljudskom srcu uvijek nešto treba, zadovoljno nikad posve nije« itd.

Po njegovi smrti leta 1873. so se izdala njegova »Pjesnička djela« na troške naroda, a »Matica Hrvatska« je jako ustregla svojim udom, da je l. 1890. izdala »Izabrane pjesme« Preradovićeve, kateri se mora prištevati med največje pesnike slovanske.

Skopuh.

V hiši stari starega skopuha
Lomi silen kašelj in naduha:
Ves že sključen šteje svoj denar,
Dolg vknjižuje, smrt pa ni mu mar.

Kosa smrtna brenkne, smrt se zglesi:
»Starec skopi, pojdiva počasi!
Brž očedi madežev si vest,
Dolg odpusti revam in obrest!«

Strese starca v duši in živóti,
Kaj da njega tudi smrt se lóti:
»Neža, vstani, vstani mi v pomoč,
Smrt seboj me hoče zdaj na noč!

Neža, če me morda smrt pograbi,
V rakev vreče dati mi ne zabi,
Ki imam jo vedno pod glavó,
Spal težkó brez nje bi pod zemljó.

In ne zabi z mize bukev vzeti,
Meni v roke jih na prsi deti;
Rad sem vanje pisal, rad jih bral,
Prav težkó brez njih bi v grobu spal.«

Pa do dobra to ne vzdrami Neže;
Pač se skloni, kima — zopet leže.
Ko se spravi starec skopi spat,
Zleze mu ledena smrt za vrat — —

Neža vse stori, kot jej je velel,
 Starcu v rakev dene, kar je želel;
 Rakev pa zagrebejo možjé,
 Za denar in knjigo nevedé

Glas v soseski pa novico javlja,
 Ta in oni jo trdnó ponavlja:
 V grobu jadno kliče nekedo:
 »Joj, trdó, trdó — težkó, težkó!«

Mnogi čujejo te grozne vzdihé,
 Poprašujejo za svét menihe:
 Kaj li hoče groba votli glas,
 Ki vznemirja, straši celo vas?

Že potekla so nektera leta,
 Kar se starec skopi ločil s svéta.
 Zdaj dospejo kopat grob si nov,
 Na kostnjak zadenejo njegov.

In — o groza, kak prizor kostnjakov!
 Pod lobanjo kup je srebrnjakov,
 Srebrnjaki usta mu mašé,
 Rebra gola bukve mu teže;

Vzglavje in zatilnik kri obliva,
 Krvavé pod knjigo rebra kriva. —
 S prsij knjigo težko mu vzemó,
 Poberó denar mu pod glavó.

In kostnjak spoznajo oderuhov,
 Vknjižene dolgé, denar skopuhov;
 Pozvedó, kedo je pri ljudéh
 Kaj ostal bil starcu na dolgéh.

Poravnajo krivde oderuštva
 In sežgejo pisma vsa skopuštva:
 V grobu je utihnil jadni glas,
 Pomiríla se je plašna vas.

Ant. Hribar.

Še enkrat!

Obrni, obrni na ono se stran!
 Človeštva nezmerna ti tamkaj je plan.

Ne vidiš, ne vidiš, nevsmiljena smrt,
 Domovje da moje — le majhen je vrt?

Zasukaj tam brušeno svojo kosó,
 Iztrgaj tam žrtev in vzàmi s sabó!

Le v mene, le v mene oči ti štrlé,
 S prejadnim nasmehom na mene prežé.

Jaz ljubim življenja prevzvišen zaklad,
 Poln sreče, radosti, nadzemeljskih nad.

Za moje v Gospodu ljubeče srcé
 Pomembo zgubilo je davno gorjé.

Zatorej živeti prevroče želim
 In up še negujem, da ti uhitim.

Nemara učakam, da v cvetju povsod
 Povzdigne se vera in v veri naród —

Tje gledi, tje gledi na tožno ravan,
 Kjer mnogi iz svéta bil rad bi pozvan!

Zastavi tam kôso, potegni rokó,
 Daj samoumorom na zemlji slovó!

A meni odloga, smrt stroga, še daj,
 Naj vrne nekdanja se moč mi nazaj.

Še enkrat mi v prsih srcé zaživí,
 V molitvi za narod do zvezdic vskipí.

† *S. M. Bonaventura.*

Zmota in povrat.

(Povest. — Spisal Iv. Š.)

VII.

Razvaline — življenja novine.

Nar. pregovor.

dmljemerec — Radrgar so mu rekli s Šimnom vsi Zatišenci — se je hitro lotil dela. Domačih in tujih delavcev je natepel, da jih je kar mrgolelo. Najpoprej so naredili nov jez in uravnali strugo, da je imela voda večjo moč. Namesto jedne žage je postavil dve skupaj, da je lahko jeden spreten žagar žagal na obeh. Posebno trpežno pa niso delali njegovi ljudje, ker se je preveč mudilo. Kar je bilo železja, naročil si ga je menda z Dunaja, kakor so si pravili po vasi. V treh tednih je bila žaga skoro dodelana. Potem pa je prišlo nekaj laških zidarjev, ki so brž zložili novo ognjišče v kuhinji ter prezidali dve sobi po okusu novega gospodarja.

Toda vse te poprave so se vršile, dejal bi, nekako postransko. V gozdu pa je pela sekira od jutra do večera, da se je razlegalo vse križem. To so padale stare smereke in mecesni! Tudi mlademu drevju niso prizanašali, če je bilo količkaj podobno. Drugo pa se je oblomilo in uničilo, ko so podirali velika drevesa.

»Preveč bodo udelali gozd!« majal je nekoč Gorjanec z glavo ter kazal cerkveniku v Čudinov les. »Le poglej, kar od kraja sekajo! Žagovce naj bi bili zasekali, ne pa škode delali! Petdeset let ne bode vzrastlo nič poštenega, če bodo tako ravnali.«

»Kaj bodeš potem hlev zapiral, ko je krava že zbežljala«, odgovarjal mu je cerkvenik. »Čemu je pa prodal Miha

domačijo nepremišljeno in slepo, kakor muha brez glave!«

»Šimnu bodem naročil, naj se zmeni z Radrgarjem. To sam izprevidi, da tako ne gre, če ima le kaj razuma. Šimen pa pri njem veliko velja.«

»Pri Šimnu bodeš malo opravil, ali pa nič. Ž njim se sedaj ni lahko pogovarjati. Godrnja nekaj sam zase, kakor berač mokostresel.«

»Če bode kaj pomagalo, dobro je; če je pa zaman pametna beseda, pripovedoval bodem vsakemu človeku, katerega bodem srečal, da ima ta pritenec luteranski malo, malo pameti, še toliko ne, kolikor je v oči treba. V svojem gozdu pa še takrat ne bodem dovolil sekati tako do tal, kadar bodem prišel prav na zadnjo zarezo.«

Gorjanec se je res sešel s Šimnom ter mu povedal svojo misel. Le-ta jezno vrže zagozdo na stran, potem pa izpregovori in reče:

»Kdaj sem ga že svaril, précej prve dni, ko sem opazil, kaj se godi! Ali meniš, da sem kaj dosegel? Nič! Pogledal me je, kakor bi se zabliskalo za Grintovcem, potlej pa mi je ob kratkem dopovedal — če sem si prav tolmačil njegove besede, veš, kleti se je že naučil po naše — da naj mu malo in dosti ne hodim s takimi nasveti pred oči. Toda unesel se bode, unesel!«

»Torej meniš, da se ne bode dolgo širokoperil?«

»Tisto ne vem, kako dolgo se bode; toda meni verjemi, da lahko pride dan, ko bode izginil iz Zatišja, kakor voda

pri koritu, čeprav pravijo, da ima miš po več lukenj.«

»Čudne misli se ti vrivajo, Šimen! Pomisli, da je dal lepe denarce za hišo in da bode pri lesu prikupčeval lepo reč. Če bi mi ti pravil o kakem gospodarju, pri katerem se pravdata gnilec in podrt za hišo, pritrdil bi ti lahko; tu pa je drugače.«

Gorjanec je bil jako radoveden, kaj prav za prav namerja Šimen, toda zvedel ni nič več. Ker je prenadležno izpraševal, zavrnil ga je Šimen na kratko:

»Kaj bodeš drezal v sršenovo gnezdo, ko ti ni treba! O svojem času bodeš vse razumel.«

Da pa Šimen nekaj več vé o Radrgarjevi bodočnosti, razneslo se je kmalu po vasi. Toda ljudje so samo ugibali, prav kakor o oblakih, ki se kopičijo ob gorskih vrhéh: jedni trdijo, da bode še pred večerom ploha, drugi pa jih zavračajo, češ da še dva dni ne bode kapljice dežja.

O zemljemercu in njegovem početju so sploh mnogo govorili. Toda on ni lovil takih novic, temveč delal je po svoji glavi. Po drčah so mu spuščali hlode s hriba v dol, odtodi pa so jih valili po valih do potoka. Na žago je torej spravil les z jako majhnimi stroški. Deske pa je zopet potok nosil do železniške postaje, kjer jih je sušilo solnce tudi brezplačno. Kakor je mož preračunal, utegnili bi se nasekati v onem oddelku gozda, kjer je začel, za dvakrat večjo vsoto, kakor jo je dal za vse Čudinovo posestvo.

Pri železnici je imel v zadnjem času že malo opravkov, samo nekaj računov je še končeval. Zato tudi ni več izostajal po cele dni iz Zatišja, marveč skoro redno dohajal sredi popoldné k svojim delavcem pri Čudinu, katere mu je vodil rojak za primerno plačo še

ostreje, kakor je bilo treba. Polagoma so se jele uresničevati Šimnove slutnje, katere je bil izrekel Poličarju. Težavna dela so pač dobivali domačini, toda za služek ni bil v nobeni primeri s trdom. Nadzorniki so bili le tujci ter si delili dobiček. V tem pa se je bil zmotil Šimen, ker je trdil, da Raddreher ne bode zahajal v Poličarjevo krčmo. Ker je bil več v vasi, bival je tudi pogostejše pri Poličarju. In kadar so se zbrali zatiški gospodarji, plačal jim je celó kako merico pijače. Kakor so dopovedovali tolmači, godilo se je to zato, ker so sedaj sosedje in prijatelji. Možje so pili ter si po zemljemerčevem odhodu različno razlagali njegovo vedenje.

»Morda ne bode napačen sosed«, modroval je Repnikov Matevž. »Samo to je nerodno, ko se človek ne more pomeniti ž njim, kakor s kom drugim: prvič je pregosposki, drugič pa ga ne razumeš! Če se bode on naučil našega jezika, potem bode že kaj, jaz se njegovega ne bodem.«

»Za vino že daje«, oporekal je cerkvenik ter dobro potegnil iz kozarca, ker je bil ravno na vrsti, »toda Bog vé, kako se bode obnesel pri biri! Čudinova Cilika mi je vselej kaj privrgla, pri njem si pa ne ohetam nič posebnega. Še tisto ni gotovo, da bi toliko dal, kolikor je v navadi. Kaj mu pa morem, če se bode ustavljal in trdil, da ni bil nikoli v cerkvi, in da ga z zvonjenjem samo motim?«

»Nemara bode pa izpregel z Lutrovim naukom«, pripomnil je zopet Matevž.

»Ni verjetno«, ugovarjal mu je trdovratno cerkvenik. »Njegova vera je prelahka: posta ne ukazuje nobenega, izpovedovati se tudi ni treba, veruje pa vsak sam, kar hoče. Dobro vem, kakih mislij so ti ljudje! Že več let je tega, kar sem bil na Koroškem, kjer so luteranci

Žalujoča deklica v cerkvi.
(Narisal Jos. Germ.)

namešani med našimi. Nobeden se ne izpreobrne, čeprav so prepričani, da nas gospodje prav uče. „Naša vera je na tem svetu boljša“, tako govoré sami, „z vašo je pa na onem lože“.

»Potrpeli bomo ž njim«, vmešal se je Gorjanec v pogovor; »kakih dvajset let bode živel k večjemu. Kadar umrje, presuče se pa že kako drugače. Ni hudir, da bi šla njegova hči tudi po kakega krivoverca na Nemško! Saj imamo pri nas za njo pripravnih ženinov. Ali mari ne, Poličar? Tvoj Vid bi bil kakor nalašč za njo. Jaz bi mu že svetoval, naj se priženi k Radrgarju, saj se mu gospod vselej odkrije, kadar ga zagleda. Dekle ima pa tudi menda jedno oko zanj. Potem bi imeli Zatišenci zdravnika doma, kakor meščani.«

»Ne bodi čuden! Luteranko bi jemal za ženo«, opovrgel mu je Poličar trditev. »Tega bi jaz nikdar ne dovolil. Če bi mi Vid to storil, ne dam mu nobenega božjaka, naj bi šel tudi précej kruha prosit. In kaj si more tu doma prislužiti? Če bi zdravil ljudi in živino, pa bi še komaj jedel osoljen in zabeljen močnik.«

Možu se je skoro za malo zdelo, da bi njegov sin živel med kmeti; po njegovih mislih bi moral Vid v mesto ter se voziti v kočiji s par konji.

»Tam-le so; kakor hočejo, naj pa naredé«, zaključil je miroljubni Gorjanec pogovor, dasi je mislil povedati, da Vidu ne bode težko izpreobrniti Radrgarjevo hčer. Poličarju si ni upal ugovarjati, ker je bil ta preveljavna oseba, posebej pa še zato ne, ker mu še ni prinesel obresti za preteklo leto, čeprav bi bil pravi čas, da bi skrbel že za prihodnje leto.

„Vsakdo vé, kje ga čevelj žuli“, veli pregovor. Tudi Raddreher se ni bratil iz gole prijaznosti z Zatišenci, ampak

le zato je napajal kmete pri Poličarju, da bi mu prodajali kaj lesa.

»Denarja je res škoda, ki ga potrosim«, tako je včasih premišljeval, ko se je spomnil, koliko je plačal za pijačo, »pa ljudem se velja prikupiti. Kadar posekam svoj les, bode moja kupčija še le pošteno zastavljena. Potem bi pa nerad odjenjal, gozdov je še mnogo. Če bi mi pa Zatišenci ne prodajali lesa, od drugodi ni vredno privržati hlodov: dobička bi ne bilo skoro nič.«

Njegove prave namere pa seveda ni nihče opazil, ker je ni povedal nikomur, še sebi ne na glas.

Novosti pri Čudinu, ali kakor so sedaj jeli rekati, pri Radrgarju, bile so tako važne, da bi bili ljudje na Poličarjevega Vida skoro pozabili in ga prezrli, dasi je bil imenitna oseba v Zatišju, ko ne bi bil več le-tam kakor doma. No saj je imel pa tudi opravkov v tej hiši.

Čudinke se je bila namreč prišla vodenica ter jo priklenila na posteljo. Cilika je pozvala Vida, naj ozdravi mater. Toda mladi zdravnik ni vedel leka za bolnico; izprevidel je, da ne bode do zime. Vendar je zapisal zdravilo ter tolažil mater in hčer, čeprav mu besede niso šle od srca.

»Le dobro ji strezi, Cilika, in nikar se še ne boj! Če ne pritisne kaka druga bolezen, ne bode še hudega.«

Navadno se je le kratko pomudil pri Čudinki, toliko dalje pa je ostajal pri Klotildi. One dni namreč o povodni, ko je bil vedno doma, zmagalo je v njem nagnjenje do Nemke, Ciliko pa je izkušal pozabiti. Toda to ni bila lahka reč, zlasti sedaj ne, ko je zadela Ciliko dvojna nesreča, ko so ji prodali dom in ji je zbolela mati. Vse to je tudi Klotilda dobro izprevidela ter poskrbela, da Vid ni bil dolgo med naklom in kladivom.

»Cilika in nje mati morata od hiše!« sklenila je in tudi izvédla.

»Ali ni res, gospod Vid«, nagovarjala je Vida na videz vsa v skrbah za zdravje njej komaj znane žene, »tak ropot in hrup, kakor je okrog naše hiše, ni za bolnega človeka? Očeta sem že naprosila, da bi ji poiskal mirno stanovanje.«

»Pravo ste zadeli!« pritrjeval je on, odobrujoč njen nasvet; »posebno za to ženo je jako nepripravno tukaj, ker je bolna tudi na umu. Vsaka malenkost jo razburi in ji škoduje.«

Pa ne le kot moder zdravnik je hvalil Klotildine besede, tudi sicer si je želel, da bi stanovala Čudinka s Ciliko kje drugje. Ni si več upal pogledati Ciliki naravnost v oči, odkar se mu je vsedla Klotilda na srce. Tudi se mu je nerodno zdelo, da nikdar ne more neopažen k zemljemerčevi hčeri. In pa srce samo mu je velevalo, naj si prizadeva, kolikor more, da ne bode nalašč žalil Cilike.

Slepa bi bila Cilika, ko bi še sedaj ne bila opazila, kaj se je zgodilo z Vidom. Tudi njej bi bilo ljubo, da bi se ji ne bilo treba shajati z njim, še bolj pa, da ne bi videla nje, ki ji je prevzela Vida. Za jedenkrat si je tako pomagala, da se je ogibala obeh, kjer se je le dalo. Sicer pa svoje izgube še ni popolnoma uvidela, ker je bilo vse njeno mišljenje pri bolni materi. Ta ji je bila prva, sama zase ni toliko skrbela. Da je pa vendar občutila obojno bol, kazalo je nje lice, ki je izgubilo v zadnjih dneh polovico prejšnjega cveta.

Prav hitro se je torej oklenila Vido-vega nasveta, naj bi se preselili z materjo kam drugam.

»Pozneje se bodeta pa vrnila, kadar materi odleže; sicer pa bode zemljemerec plačal vse stroške za ta čas«,

govoril ji je Vid na kratko, kakor bi se bal, da ne bi izdal notranje zadržanosti, ker bode odstranil neljubo zapreko.

»Povračila ne bodeva zahtevali«, odvrnila mu je Cilika tako odločno, da je skoro prestrašila Vida, »saj je tako bolje za naji. Pa bi bilo tudi grdo, ko bi tu denar jemali, ker bodeva pri Gorjancu lahko brezplačno. Précej jutri pojdeva, da le pripravijo tam gori, česar je treba.«

Vidovo vedenje je bilo hladno in je rodilo Ciliki zlo slutnjo, da se je namreč menita tako odkrižati Klotilda in Vid. Toda rekla ni žal besede, marveč molče trpela.

Drugi dan je Gorjanec pregovoril sestro, da sta jo s Šimnom prenesla od Čudinovih. Iz prva se je hudovala, potem pa dovolila, naj počno z njo, kar hočejo, češ, saj ne bode dolgo.

Cilika pa je jokala odhajajoč iz sobice, v kateri je preživela svojo mladost. Živo se je spomnila pri slovesu vseh veselih dnij, kateri so se ji ondi smejali in o katerih je še pred kratkim sanjala. Jediní Šimen pa je razumel, kaj jo tako teži, ter jo tudi izkušal potolažiti:

»Nobene solze ne potôči za njim: če je tak, da vzame luteranko, tebe ni bil vreden.«

Ko je pa še par dnij bival pri Radrgarju in bil priča, kako se Vid veselo pomenkuje s Klotildo, stožilo se mu je pri hiši in popustil je službo.

»Sam pa že ne bodem tukaj, saj vem, da sem mu tudi na potu. E, naj počne, kar hoče, braniti mu ne morem.«

Pa še nekaj drugega ga je oviralo v zemljemerčevi službi.

»Komur služim, služim mu pošteno: z rokami in srcem. Na-pol ni moja navada.« Tako si je mislil ter se napotil k Repniku.

»Kje imate Matevža?« poprašal je Meto v veži.

»Ravnokar je po dvorišču nekaj premetaval, daleč ni.« Rekši je stopila na prag ter dvakrat na dolgo zategnila: »Matevž — Matevž!« V tretje pa že ni bilo treba, zakaj poklicani je prišel izza ogla ter vprašal, kaj je.

»Čudinov Šimen bi rad s teboj govoril, sèm pojdi«, bil mu je odgovor.

Šimen ga je poprosil, naj ga véde na kak kraj, kjer bodeta sama.

»Vážne stvari ti imam povedati.«

»Pojdiva torej v čumnato, če je res kaj posebnega«, dejal je Matevž, kateremu se je zdelo vse zeló čudno.

»Poslušaj me pazljivo, potlej pa sodi in ravnaj po svoji glavi«, govoril je Šimen tiho, ko sta bila že zaklenjena. »Dolgo sem bil pri Čudinovih in vem marsikatero reč, ki je drugim neznana. Tudi natančno poznam vsak kotiček sveta, ki je pri hiši. — Čegav — meniš ti — je oni zarasli gozd ob krivem jarku?«

»Menda je Čudinov, ali kako je. Včasih so pa neki tudi naši sekali v njem«, odgovarjal je Matevž.

»Dozdevalo se mi je, da ne veš dobro, kaka je s tem gozdom; zato sem pa prišel sedaj-le k tebi. — Radrgar je kupil vse Čudinovo zemljišče, gotovo se bode lastil tudi tega gozda. Toda ni njegov: ne moreš ga prodati ne ti, ne Čudinov Miha. Od nekdanj sta ga imeli obe hiši skupno, uživali ga pa zaporedno vsaka jedno leto. Odkar sta se pa rajni Čudin in tvoj umrli oče jela prepirati, ni si upal nobeden iti sekati v ta gozd. Précej bi si bila začela očitati, da jeden preveč seka in škodo dela, in prepir bi bil le hujši. Les je zato sedaj le-tam neznansko lep. Toda vi mlajši ste skoro pozabili, čegav je oni svet.«

»Primaruha, da Radrgar ne bode tako udeleval po njem, kakor kvari drugodi! Dobro, da si me opomnil. Neko pismo zares govori tako — že vem sedaj, — da je svet skupen, naš in Čudinov. Toda kaj mi je storiti, da me ne prehiti? Meni še verjel ne bode, če mu bodem pravil, kako navado smo imeli.«

»Ti se sedaj urno zasuči in poskrbi, da ti ne bode pozneje ponujal kakih bore krajcarjev, češ toliko je bil les vreden. Naravnost k davkariji pojdi in tam razloži vso stvar! Zahtevaj, naj mu prepovedó sekati! Reci tudi, naj mu vsaj ukažejo nasajati mlada drevesca, če mu že dovoljujejo tako neusmiljeno kvariti gozde.«

»Prav na tihem bode treba zvršiti to delo, sicer mi bode zapodil kakih dvajset drvarjev med drevje, in naposled ne bodem imel drugega kakor pota in stroške.«

»Nič se ne boj! Tudi za tako gospôdo so zakoni. Kar čudil se bodeš, kako mu bodo posvetili.«

»Čegav pa bode potem gozd, če meni potrdé pravico?«

»Čegav? Tvoj in njegov. Samo sekati ne bode smel. — Pa še nekaj ti svetujem. Bog ne daj, da bi mu kdaj prodal kaj gozda! Če potrebuješ denarja, naredi svojo žago in nikar ne polni žepov temu lačnemu človeku! Ne da bi dejal, nevoščljiv sem mu, ali kaj takega. Toda pravično ni tako. Čemu pa ne dela tega v svoji domovini? Kaj smo ga mi prosili, naj pride semkaj? Da bi bili le vsi jednih mislij! Ako bode sami previdni in pametni, pa vam ne bode škode.«

»Svojo žago, praviš? Veš, človek bi že, toda sam ne znam žagati, Tineta pa tudi ni doma, da bi kaj pomagal.«

»Jaz sem šel od Radrgarja proč in bi lahko pri tebi ostal. Ko bi imela ti in Poličar skupno žago, pa izpodrineta v kratkem tega Nemca. Za sedaj grem iz vasi, pa bodem že glas dal, kje sem; če bi bilo kaj posebnega, pa naznani pri Slamarju, tam bodem že zvedel.«

Matevž ga je poprašal še nekatere podrobnosti zaradi skupnega gozda in kako se mu je vesti pri davkariji. Šimen mu je razložil še to, potem pa zabičal, naj nikakor ne pripoveduje ženskam tega, o čemer sta se menila.

»Prej ko se zvé, slabejše je. Še Poličarju ne zini nobene, dokler ne pride pravi čas! On je preveč prijazen z Radrgarjem, utegnil bi te še kako izdati. Sam delaj, dobiček bodi tudi samo tvoj.«

Ko je Repnikova Neža zvedela, da je Matevž s Šimnom zaprt v čumnati, bila je silo radovedna, kaj neki mu pripoveduje.

»Miha je pokvaril Tineta, Šimen bode pa Matevža premotil«, jezila se je zunaj ter komaj čakala, da bi njen nasprotnik odšel iz hiše.

»Lej jo«, govorila je Repnici, ker si z Meto nista bili posebno dobri, »tako je posvári Matevža, da ne bode občeval s Šimnom! Nemara ga bode zapeljal v Lutrovo vero, saj se je gotovo že kaj navzel od gospôde.«

Po Šimnovem odhodu je bil Matevž zamišljen, in vse tri ženske ga niso mogle pregovoriti, da bi jim razodel, kaj mu je Šimen pripovedoval.

»Kaj mi je pač povedal?« dejal je na zadnje, ko le ni bilo mirú. »Naročil mi je, naj vam ne zaupam prav nobene besedice, ker bi brž vse raznesle.«

»Torej vendar veš nekaj posebnega?« pozvedovala je Neža vedno bolj radovedna. »Pa ne da bi nas za svet vprašal? Ali ne veš, da več ljudij več vé?«

»Več vé, to je res«, odgovarjal je Matevž, »pa tudi več in še preveč pové. To pa bi bilo zame napačno.«

Neizrečeno je mikalo Repnikove tri, zlasti ko je kmalu za tem Matevž odšel k davkariji.

»Kaj pa imaš opravka tam, saj so davki za letos že plačani?« rekla mu je Meta malo nevoljna, ker še pred njo skriva nekatere stvari, kar gotovo ni lepo. Toda Matevž je bil stanoviten in je razpletal mreže, kakor ga je bil naučil Šimen.

VIII.

Poslala je po mašnika,
Po mašnika, po fajmoštra,
Da jo spovedó, obhajajo,
Odpravijo vestno butaro.

Narodna.

»Čudinka bode umrla, pravijo, pa neče, da bi gospod prišli«, pripovedoval je zatiški cerkvenik pri Poličarju dober teden pozneje, odkar je ležala bolnica pri Gorjancu. »Saj ne rečem, da ima žena kake posebne grehe na vesti, vendar se sliši lepše, če kdo umrje po krščansko. Tako je nekam plašno, če gre človek kar tako s tega sveta.«

To je sicer mož trdil iz popolnega prepričanja, vendar mu je narekovala te besede tudi lastna izguba.

»Prav brez težave zaslužim nekaj okroglega, če pozvonim za obhajilo in spremim gospoda; sitnica pa dela zmešnjave«, mislil si je ter godrnjal, da je takó malo pogrebov in porok.

»Saj je bila zmerom bolna«, zavračal ga je Poličar, »ne bodo ji še svetili ne. Taki bolniki se navadno dolgo vlečejo.«

»Večno pa tudi ne bode živela. Kaj meniš, da vsakega brž pokopljemo, če pridejo z Bogom k njemu? Saj bi ji večkratna priprava na smrt tudi ne škodovala, kaj?«

»Cilika bode že vse oskrbela, da bode prav, pa tudi Gorjanec ne bode rôk križem držal.«

»Še zvonil ji ne bodem, če me ujezi!« hudoval se je cerkvenik čimdalje bolj.

Pri Gorjancu pa je tačas Cilika prosila mater, naj se spravi z Bogom, ker je Vid rekel, da ji lahko srce zalije, čeprav drugače še ni bila tako slaba. Tudi Gorjanec je nagovarjal sestro, naj ne odlaša predolgo:

»Kolikokrat je že komu besedo vzelo v zadnjem trenutku! Smrti ti ne želim, pač pa bi rad, da lepo umrješ.«

Zlasti pa sta Cilika in Gorjanec zato hitela, ker sta vedela, da bolnica večkrat ni pri pameti. Bati se je bilo torej, da bi se ji tudi na zadnje ne zmešalo, in bi bila izpoved nemogoča. Koliko je Cilika pretrpela v teh urah, koliko premolila! Zato ji je pa Bog tudi dodelil veselje, da je mati lepo umrla. Par dnij pred smrtjo ji je odleglo, in tudi um se ji je razbistril, kakor se večkrat dogaja pri bolnikih. Zaželela je duhovnika. Brž so ji izpolnili željo, da bi se zopet ne premislila.

Cerkvenik je šel potolažen s Poličarjevim vozom po gospoda župnika ter zadovoljno govoril sam seboj:

»Tako se umrje, tako, kakor je prav; čemu smo pa mi, cerkveni služabniki!«

Dolga je bila izpoved Čudinkina. Ljudje, ki so se bili zbrali ter prišli po blagoslov, naveličali so se že, ko je preteklo kake tri četrti ure, a sveto opravilo le še ni bilo končano.

»Kaj neki pripoveduje tako dolgo«, pošepetala je Repnikova Neža sosedi Špeli, »da ni ne konca ne kraja? E veš, Špela, nam je veliko prizadela, sedaj bode pa poravnala.«

Tudi druge čakalke so pripomnile nekatere stvari, ki se pa niso popolnoma zlagale s krščansko ljubeznijo.

»E kaj bode«, dejala je Repnica Neži in Špeli, »nas pa še čaka. Da bi le to srečo dosegle, da bi šle v milosti božji v večnost, pa bode vse dobro.«

Cilika je bila pri Gorjančevih ter težko čakala, da bode vpričo, ko bode mati prejela sveto popotnico. Malo sitno se ji je zdelo zaradi ljudij, ker je izpoved tako dolgo trajala. Na tihem pa je molila:

»O Marija, daj, da mati vsaj srečno umrjô, če jih moram res izgubiti!«

Cerkvenik, kateremu je bilo treba biti pripravljenemu, kadar bode končana izpoved, stal je v veži pri omari ter se kesal, zakaj ni šel čakati k Poličarju.

»Saj iz izkušnje vem, da ženske niso z lepa opravljene, pa vendar zmerom to pozabim«, mislil si je slabovoljen ter se skoro jezno ozrl na prišlega Gorjanca.

»Kaj pa premišljuješ?« vprašal ga je le-ta po tihem, ker glasno nista smela govoriti, in ko je oni le molčal in srpo gledal predse.

»Čudinova gospôda in pa Poličarjev Vid so mi zlezli v glavo, in kakor menim, bode predpustom ženitnina. Vida se ženilo prijema, vedno je tam pri tisti gosposki punici. Ne konča se lahko drugače, kakor s poroko. Dva taka človeka se večkrat vidita, to se pravi, ribo vreči v vodo.«

»Tvoja je prazna. Oni dan sem pri Poličarju tudi jaz tako napeljal, pa je stari rekel, da iz te moke ne bode kruha; ona je luteranka, to je križ, vidiš.«

»Kdor se z mokrim bratom druži, ne bode dolgo suh, nemara zamenja dekle za takega moža, kakor je Vid, svojo vero —«

Ni še izgovoril, pa se odpró duri, in cerkvenik je na župnikov migljeje urno stopil v sobo. Bolnica je prejela vsa tolažila sv. cerkve, in ljudje so se razšli

»Cilika, sama nekoliko pri meni posédi«, poprosila je kake pol ure pozneje Čudinka svojo hčer; »duri pa zakleni, da naju nihče ne bode motil. Povedala ti bodem nekatere stvari, ker mislim, da se bodem potem laže preselila v večnost.«

Ciliko je osupnilo to povabilo, vendar je slušala.

»Glej, prav v tej sobici sem bivala nekdanj«, tako je pripovedovala bolnica, katera je bila zadovoljena in mirna ter na videz skoro zdrava. »Tvojih let sem bila tačas in srečno sem živela, kakor kasneje nikdar več. Tvoj oče je bil večkrat pri nas, ker je bila med njim in mojim očetom beseda, da bodem njegova nevesta. Ž njim je vsoval tudi rajni Repnik, in vsi smo bili prijatelji. Repnik pa je začel sčasoma misliti, kako bi izpodlezel svojega tovariša. Jel me je pregovarjati, naj se spremem s tvojim očetom in vzamem njega. Ne vem, da nisem imela toliko pameti, da bi bila to zamolčala! Ko sem povedala tvojemu očetu, ubranila sem mu komaj, da se ni koj znosil nad Repnikom. Kdaj in kje sta se prepirala, to mi ni znano. Toliko pa vse jedno vem, da ju od takrat ni videl noben človek več skupaj, razven kadar sta se po naključju sešla, pa še tedaj nista govorila.

Pozneje sem se primožila k Čudinu. Repnik je sovražil mene in mojega moža ter vedno iskal povoda, da bi se pričkal z nami. Vsaka malenkost je bila dovolj, da smo si nagajali. Popravljanje brvi, jezú, zlasti pa sekanje v gozdu ob krivem jarku ni bilo nikoli brez besedičenja. Ko se je še Repnik oženil ter privêdel k hiši sedanjo Repnico in njeno sestro Nežo, podvojilo se je sovražstvo ter se vcepilo tudi otrokom. Sama veš, da te nikoli nisem pustila na Repnikovo stran, in gotovo se tudi še spo-

minjaš, kako smo Repnikova otroka pregnali, če sta zašla k nam.

Pred petnajstimi leti je sekal Repnik neke hlode ter jih spuščal po drči, ostajali so pa na našem svetu. Dasiravno na onem prostoru še trava ni rastle, naščuvala sem vendar tvojega očeta, naj prepové Repniku tje kaj valiti svoj les.

O nesrečna ura! Mož me poslušaj in začne zmerjati soseda, naj mu nikar ne dela škode.

»Sam imaš takoj zraven svoj travnik, čemu pa tje ne spravljaš lesa? Précej mi odstrani hlode z mojega sveta, drugače te bodem tožil.«

Repnik pa tudi ne molči.

»Koliko si mi že pri vodi snedel! Vedno jo tako napeljuješ, da meni vrt izpodjeda, sedaj se pa tu repenčiš, ko ti nastavim na pesek za nekaj dnij par brun. Ker si pa tako siten, pustil jih bodem nalašč, naj leže tukaj, dokler ne segnijó, samo, da te bodem jezil.«

Tako se jeza vnema, moža se spri-meta. Iz drče pa pribobni v tem hipu zaostal hlood, kateri se je, sam Bog vé, kako, sprožil, in podere mojega moža. Kajpada mu Repnik brž pomaga in pozabi prepír, toda tvojega očeta je deblo zelo pretiralo. Živel je sicer še kakih deset dnij — pa saj pomniš — a potem je šel v prezgodnji grob.

Od tedaj pa je pri nas mlin malo delal, in gospodarstvo je šlo rakovo pot. Vidva z Miho sta bila še premajhna, najemati nisem hotela, Šimen pa tudi ni mogel vsemu kaj. Mene je vest pekla, da sem kriva moževe smrti.

»Zakaj mu nisi branila?« govorilo mi je nekaj v prsih. Toda že sama beseda, »branila« me je zapekla, zakaj vest mi je očitala, da sem mu sama velela, naj se gre znašat nad sosedom. Pri izpovedi pa, kjer bi si bila lahko ohladila to rano, zamolčevala sem do danes to

zgodbo. In kolikor dalje sem živela v vednem nemiru, toliko huje me je žgalo. Včasih je kar gorelo po meni, da nisem nič vedela, kaj govorim in počnem. Znano mi je bilo, da so ljudje raznesli govorico, da sem včasih malo blazna. A kaj sem se menila za ljudi, da bi le mogla umiriti svojo vest! In ko sem včasih premišljevala svojo revo, spomnila sem se Repnika in njega dolžila svoje nesreče, dasi sem bila vse sama zakrivila. Ko si že ti toliko odrastla, da si lahko opravila v kuhinji, jela sem še bolehati. Prej sem se vsaj zunaj pri delu nekoliko motila, da me niso vedno nadlegovali spomini preteklega življenja. Zadnja tri leta pa sem šla le redko iz hiše ter začela piti, da bi pozabila svoje gorjé. Toda nič mi ni koristilo. Za trenutek sem bila, res da, rešena dušnih muk, pozneje pa so me pokorile s podvojeno silo.

Svojo materinsko dolžnost pa sem pri tem zanemarjala. Odpusti mi, Cilika, ker sem se zate tako malo menila! Ko bi mi bilo dano še kaj časa živeti, rada bi popravila svojo zmoto.

Kadar umrjem, prosi Boga zame, da bi mi bil milostljiv. Kako sem danes srečna, ko sem se z Bogom spravila! Že leta in leta nisem uživala te sreče, danes pa jo okušam ter čutim vso njeno sladkost.

Če bodeš ostala še v Zatišju, nikar ne sovraži Repnikovih. Précej bodem poslala brata, naj pokliče Repnico, Nežo in Matevža, da jih poprosim odpuščenja.«

Toliko Čudinka še nikoli ni govorila svoji hčeri. Tudi tako zaupnih besedij še ni čula Cilika iz ust svoje matere. Sedaj je vedela, da ima tudi dobro mater, katera je bila pa v svojem življenju jako nesrečna. In taisti trenutek, kateri ji je odkril materino srce, žuga

ji tudi že, da ji ugrabi mater. Jokaje je poslušala njeno pripovedovanje, jokaje je slonela ob njenem vzglavju, ko je utihnila. Med solze pa se je primešala kakor kapljica medú med pelin sem ter tam trohica veselja, ker ji je mati zatrjevala, da je sedaj srečna.

»Ne jokaj!« izpregovorila je Čudinka vnovič, »če bodeš pridna in pametna, nič hudega ti ne bode na svetu. Odpri tam-le mojo skrinjo in vzemi v levem kotu rjavo krilo iz nje. V njem sta dve stari nogavici, kjer hranim svoj imetek — to je še stari denar Gorjančeve in Čudinove hiše. Miha ima že dovolj, čemu je pa domačijo prodal, če je hotel še več imeti! Deni za kakih šestdeset goldinarjev na stran za svete maše, ki naj se opravijo zame in za tvojega očeta. Gorjancu bodem dala kakih dvesto, da si bode nekoliko opomogel. Kar je drugega, tvoje je vse. Pogreb mi napravi, kakor se spodobi: gospod naj mi pridejo naproti in z mašo naj me pokopljejo. Mihi piši, da sem se ga nazadnje spominjala. Sedaj pa reci Gorjancu, naj pride noter.«

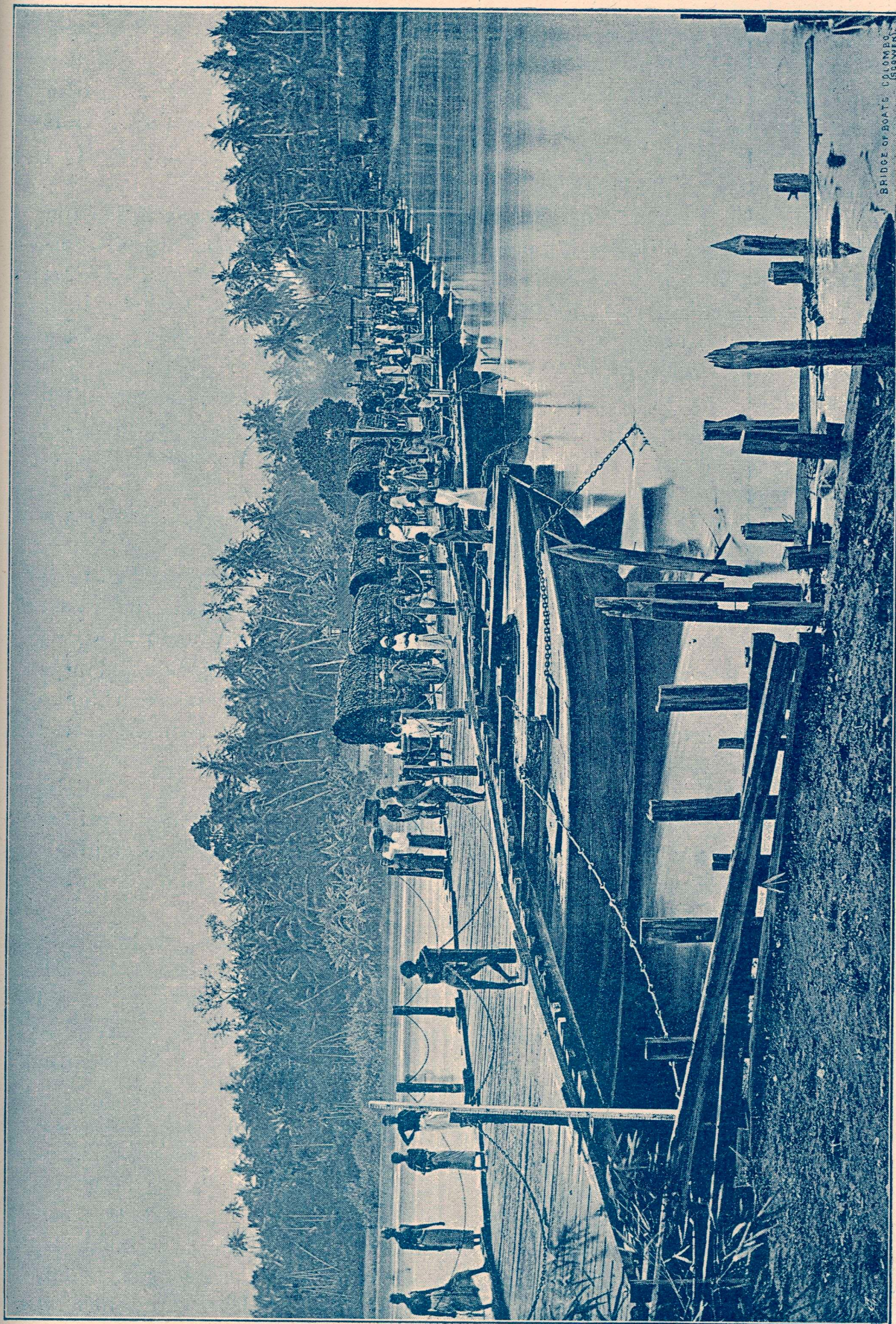
»Saj še ne bote umrli, saj ne smete«, jokala je Cilika.

»Sedaj se nič več ne bojim smrti«, odgovarjala je bolnica udano.

Dva dni je še živela Čudinka in se prav lepo pripravila za pot v pravo domovino vsega človeštva. Vse svetne stvari je skrbno uredila ter naposled pozvala Poličarja, kateri je bil Cilikin varih.

»Poličar, zaradi Cilike te prosim, da bodeš malo popazil, kadar se bode mogla. Sama je neizkušena, svetuj ji ti, da se ne ujame za vse življenje.«

»Le brez skrbi bodi! Za Ciliko se bode že našla poštena hiša,« tolažil jo je Poličar. Spomnil se je bil v tem trenutku Repnikovega Tineta ter odobral

BRIDGE OF BOATS COLOMBO
(SCOTLAND)

Most na čolnih v Kolombu na Ceylonu. (Po fotografiji.)

val takratno Čudinkino odpoved, češ, naj bi ga bile začele motiti v zakonu take muhe, kaj bi počela Cilika sedaj sama! »Proste volje ji ne bodem kratil«, pristavil je še, »saj je sama previdna, menim, da ji ne bode treba braniti nikoli.«

Po običajni želji, naj bi kmalu ozdravela, napotil se je domov, če tudi je bil prepričan, da soseda ne bode čez noč. Vsi njegovi pivci so govorili samo o Čudinki ter se pomenkovali o nji tako, kakor slove rek: »Ako hočeš, da bi te hvalili, umri; ako želiš, da bi te grajali, ženi se!«

»Čudinka je umrla«, tako si je pripovedovalo drugi dan vse Zatišje, ko je jel cerkvenik natezati vrvi pri zvonovih. Laž bi ne bila, če bi kdo trdil, da je bil zaradi njene smrti vsakdo bolj potr, kakor on: zakaj nekam zadovoljno je pritiskal z nogo, na kateri je imel nataknjeno zanjko velikega zvona, proti tlem in ob jednom radovedno gledaje izpod zvonika potegoval z desnico in levico manjša zvonova, da so vsi ubrano peli. Še bolj veselo je zvonil, kakor takrat, ko so imeli v Zatišju opravilo. Seveda bi mu nihče ne smel povedati tega, ker bi se mu močno zameril. Trdil je namreč, da mrliču vse drugače zvonil, kakor delapust.

»Tega ne zna vsak; v rokah je treba imeti 'vižo', drugače ne gre«, pohvalil se je vselej, kadar je prilika nanesla, da mu ni bilo v kvar, če se je nekoliko pobahal.

Nepristranski poslušalec, ki bi poleg tega tudi ne vedel, da imajo mrliča v vasi, sodil bi bil poslušajoč zvonjenje za umrlo Čudinko, da prav veselo pojó zvonovi. Cerkvnik se je namreč nadejal, da mu bode pri Ciliki gotovo kaj več odletelo, kakor tirja po navadi. Zato ni tako mrtvo majal bronastih klicarjev, kakor sicer, če so mrli Zatišenci.

Vaščani pa so se čudili njegovi spretosti in trdili, da mu zvonovi zapojó, prav kakor sam hoče.

»Že davno ni pel naš veliki zvon tako žalostno, kakor danes«, govoril je Gorjanec svoji ženi, kateri je bil prišel na prag poslušat zvonjenje.

»Saj je tudi res pusto«, pritrdila mu je Gorjanka. Po kratkem premolku pa se je ozrla skrivaj na okoli, ni li blizu koga, ki je prišel kropit Čudinko in bi lahko ujel kako besedo, ter poprašala moža:

»Kaj meniš, ali zares ni imela nič več, kakor tistih dvesto in šestdeset goldinarjev, ki jih je zapustila tebi in za maše?«

»Prav gotovo je imela več, toda vse je dobila Cilika.«

»Veš, skoro umazano se mi zdi: kaj ne, sèm sta prišli, ker nista imeli kam drugam, sedaj pa tako malo dá.«

»No, za te dni, kar je bila pod mojo streho, ne bil bi mi nobeden toliko plačal, za to nič ne rečem. Toda dasi sem denarja potreben, kakor suha njiva dežja, vendar ni gotovo, da bi bil dobil ta stotaka, če bi ne bila umrla pri nas in se tako mene spomnila. Nekaj bode že odrinilo, kamor vtaknem te cesarske podobe.«

»Tebi je brž vse dobro, da je le kaj«, jezikala je njegova ne sicer hudobna, vendar včasih malo skopa žena. Pa duri so zaškripale, nekdo je odmolil za rajnico in pretrgal gospodarski pogovor Gorjančevih dveh.

K pogrebu je prišel tudi Šimen, katerega vse dni ni bilo v vasi, odkar je šel od Radrgarja. Pogrebce je spremljal nekaj časa celó zemljemerec, v cerkev in na pokopališče pa ni hotel. Da so bili sicer Zatišenci zastopani v obilnem številu, ni treba posebej omenjati. Saj so bili dobri ljudje, ki tudi mrtvih

niso pozabljali. Vse je bilo v redu, in Repnikova Neža ni zapazila drugega nedostatka, kakor tega, da Poličarjevega Vida ni bilo.

»Sram ga je, sram,« pravila je skrivaj prijateljica Špeli; »neče, da bi se ljudje vzgledovali nad njim, češ, glejte ga, tak zdravnik je, ljudi v grob spravlja.«

»Menda bode tisto, jaz sem tudi teh mislij,« odgovarjala ji je Špela tiho ter zopet glasno molila z drugimi pogrebci rožni venec.

Sedmina je bila pri Poličarju, kakor za rajnim Repnikom in vsakim zatiškim mrličem. Cilika se je ni udeležila: vse je vodil Gorjanec.

Čudinovemu Mihi je sestra naznanila, da sta izgubila mater. Kmalu ji je odpisal, da je zvedel iz njenega pisma o materini smrti.

»Hudo je tudi meni,« tako je govorilo pismo nadalje, »pa pomagati ne morem nič. Bodem že kaj zmolil zanje, o tebi sem pa prepričan, da se matere spominjaš v vseh molitvah.«

Iz tega pisma so zvedeli tudi Repnikovi prvo novico o Tinetu. Zelo se je neki prestrašil, ko mu je Miha povedal, kaj se je pripetilo doma.

»Tè-tè šment! kaj ko bi se pri nas namerilo kaj takega?« dejal je baje ter naročil Mihi, naj tako zapiše v pismo, da mu bodo od doma vselej toliko prej pisali, če bi slučajno kdo umrl, da bi vsaj k pogrebu lahko prišel. Drugih novic pa list iz Valahije ni naznanjal.

»Meni je še zmerom grozno dolgočas,« to je bil Tinetov najimenitnejši dogodek.

»Tolikokrat pa že ne pojde vaš Tine tje dol, kakor je šel Čudinov Miha,« dopovedoval je nekdanj po tem cerkvenik Repnikovemu Matevžu. »Kar pribrisal jo bode domov nekega dne, pa bode.«

»Saj je še to napačno ukrenil, ker je od doma šel,« odrezal se je Matevž na kratko in jo zavil v gozd nekam, pustivši konec hiše cerkvenika, kateri bi se bil še rad menil ž njim.

»Kam neki hlača tako urno?« godrnjal je sam zase in stopal proti Poličarju. »Komaj sem mu toliko dober, da me ogovori!«

IX.

Naša je navada ta,
A navada blažena:
K' solnce na poldne stoji,
Da povsod lepo zvoni.

Narodna.

Poličarjev Vid je prejel že drugo pismo, naj se podviza ter brzo pride v ljubljansko bolnišnico. Že davno je potekel obrok, ki si ga je bil stavil v začetku počitnic, ali še vedno se mu ni nikamor mudilo. Poslednje pismo pa ga je predramilo.

»Dovolj dolgo že počivam, ali bolj prav rečeno, predolgo že zapravljam čas brez dela. Po jutrišnjem odrinem na vsak način, drugače izmudim celo leto. Pismo govori resno in jasno: „Ako Vas ne bode do četrtega, prisiljeni smo sprejeti drugega prosilca, dasi smo Vam obljubili to mesto“. Ej, da tako hitro čas poteče!«

Take in jednake misli so se mu podile po glavi, in dobro je uvideval, da se mu bode zopet krepko poprijeti stanovskih dolžnostij. A vmes so se mu vrivale še druge slike, na katerih je tudi z veseljem počivalo njegovo dušno oko: predočeval si je prijetno življenje na strani zemljemerčeve hčere. Vendar ga je po malem begalo to premišljanje, sedaj se nista dala združiti oba ljuba mu predmeta. Namenjen je bil v mesto, da bi se bavil z vedo in delom, toda doma je zapuščal devo — izvoljenko. In to ga je bolelo, bolelo

vedno bolj, čim bližje je bila ura odhoda. A tolažil se je z nado, da ne bode dolgo temu, ko bode uresničil svoje uzore in utešil srčno hrepenenje.

Kot nadležna senca, ki zakriva in potemneva jasne podobe, pa se mu je usiljeval v spomin še vedno mili obraz — Čudinove Cilike. Pred pol letom ne bi bil verjel nikomur, da si bode kdaj obetal za ženo Nemko, ki ni njegove vere; a sedaj? Sam sebe je ošteval, kadar si je nehoté očital, da zakonu s Klotildo nasprotuje različnost vere in narodnosti.

»E, to so predsodki nekdanjih plemenitnikov in ošabnih prenapetežev, ktere je svet že davno obsodil!« Tako si je govoril ter stopal po nepravi poti, na katero je bil zašel.

»Jutri poiščem Ciliko in se poslovim od nje«, sklepal je tisti večer v svoji spalnici. »Povem ji, naj se moži, ako jo je volja, in naj mene ne čaka, ker se ne bodem še tako brž upregel v zakonski jarem. Morda me res kmalu pozabi in se kam primoži, jaz sam pa bodem desetkrat lože prišel v Zatišje po Klotildo. Vem, da mi bode jezik okoren, toda jedenkrat ji moram odkritosrčno povedati, kako in kaj je.«

Krasen pozno-jesenski dan je prišel za omenjenim večerom. Solnce je imelo ob najstih dopoldne ravno toliko moči, da je bilo pod milim nebom dovolj gorko. Vetrič je tako na lahno pihljal ter nežno gibljal že precēj vzraslo ozimino, da se je videlo, kakor da se hoče dremati posameznim stebelcem. Listje po listnatem drevju je že rmenelo in odpadalo, smerke pa so se še ponosno dvigale pod modro nebo v svojem temnikastem zelenju. Po njih vejah so skakljali tiči: nekaj stanovitnih gostov, ki se niso bali zime, in nekaj novih priseljencev iz višjih krajev. Bili so precēj glasni;

menda so se menili, kdaj bode zapel stržek prvemu snegu, ali so si pa prišli kaj navskriž.

Vid je hodil ves dopoldan po gozdu. Priroda, ki je razkazovala zadnjo svojo lepoto, vplivala je močno nanj. Zdelo se mu je, da vse stvarstvo diha in prepeva tožno popevko: »Vse mine!«

»Kje so moje rožice?« poprašal se je ter se spomnil marsikatega trenutka svoje mladosti. Toda brž je zamahnil z glavo ter se otresel vseh sanjarij.

»Morda jo sedaj-le doma dobim,« dejal si je že trezno in se napotil proti Gorjancu, da bi se dogovoril s Ciliko.

Ni se prestopil stokrat, kar začuje v bližini glasni klic: »Jakec, Jakec!« Glas je bil Vidu dobro znan, Cilika je bila.

»Dobro, pomenila se bodeva vsaj brez prič,« šepnil si je zdravnik ter pospešil korake.

Ko se je približal Ciliki, bil je ne malo razgret, toda ne toliko zaradi kratke hitre hoje, marveč po notranji vročini. Že bi se bil rajši vrnil, kakor izpregovoril, pa bilo je prepozno. Stara znanka ga je tudi opazila ter nekoliko osupnila, vendar je bila mirna. Čista vest ne razburja človeka.

»Kôga kličeš, Cilika?« začel je Vid.

»Gorjančev Jakec mi je šel iskat črne prsti, katera se dobiva po votlih gabrih. Nesla jo bodem na pokopališče in vsadila te-le cvetlice, da na vernih duš dan ne bode tako prazen in zapuščen materin grob. Sedaj pa ne vem, kam se je izgubil, da ga ni od nikoder.«

»K tebi sem se ravnal ravnokar, Cilika; no, sedaj sva se pa tu srečala. Jutri pojdem v Ljubljano.« — Težko je pripovedoval Vid. A ono, kar se je bil namenil opraviti, skoro ni mu hotelo iz grla. Cilika pa se je vèdla bolj samozavestno.

»Želim ti srečno pot, pa domov večkrat poglej«, dejala mu je ter se ozrla na okoli, da bi se prepričala, ali ne prihaja že Jakec, s katerim je bila namenjena po svojem oprasku.

»Mislim, da me lep čas ne bode v Zatišje«, poprijel je Vid vnovič besedo. »Vsi me boste pozabili dotlej, in tako je tudi prav — le pozabite me! — Cilika, tudi ti me pozabi!«

Malo oddahnil si je pripovedovalec pri teh besedah in se skrivši ozrl na Ciliko, da bi se prepričal, kaj je pri nji učinil njegov govor. Toda mirno je ostalo nje lice, bila je pripravljena na tako novico tudi iz Vidovih ust, saj je že poprej sama to vedela.

»Tega nikar ne zahtevaj, Vid, da bi te morala pozabiti. Pozabiti se ne dá marsikaj. Odkritosrčno ti povem, kar mislim: napotja ti ne bodem delala. Žal besede ne bodeš čul iz mojih ust zaradi nje. Šimen mi je že oni dan povedal, da si čisto njen. Pa saj nimam nikake pravice do tebe. Kajpada, nekaj si mi govoril drugače, in jaz sem tudi mislila o tebi drugače, toda to je bilo takrat. Delaj, kakor meniš, da ti je koristno, samo varuj se, da ne izgubiš še svoje vere. Jaz se umaknem oni s pota, ker ti tako hočeš, ker je ona gosposka in učena in bolja zate, kakor jaz, ki sem nevedno kmetovsko dekle. Bolje, da me sedaj pustiš, kakor da bi se me sramoval pozneje.«

Dasi ni bilo v besedah očitania, dasi jim je vzela Cilika s svojo odločno udanostjo vso trpkost, segle so Vidu vendar globoko v srce. Plemenito dušo Cilikino je še le sedaj popolnoma spoznal. Toda nazaj ni mogel, kakor se mu je zdelo, že zaradi svoje izjave.

»Torej z Bogom!« dejala mu je Cilika s tresočim glasom, vendar z nekakim ponosom, in šla svojim potem,

zakaj Gorjančev Jakec je že prinesel prsti in stal tik leskovega grma, ker se je sramoval Vida.

»Srečno«, odzdravil je le-ta in se obrnil v goščavo, da bi se umiril. Tudi taka ločitev ni lahka, dasi je mnogo milejša, kakor silovita in nepričakovana.

Cilika je hodila tiho z Jakcem. Deček se ji je čudil, ker mu ni nič pritrjevala, ko ji je pravil, v čegavem gabru je nagraabil največ prsti. Še celó pomilovala ga ni, dasi se mu je jedenkrat vse iztreslo, ko je postavil posodo na trhel štor. Naposled je jel še dvomiti, ali mu bode dala obljubljene novce za bič, da bi pokal za sivko in belko. Ko pa je jela pretakati solze na materinem grobu, dozdevala se mu je silno dolgočasna, čeprav jo je sicer imel še rajši kakor lastno mater. Cilika si je dosedaj mirila srce in premagovala, tiščala je tudi solze: a ko je bila na grobu materinem, ni mogla več. Vsa njena notranja boleost je silila na dan, in uboga deklica je močila grob materin z obilnimi solzami. O kako se je zdela sama sebi zapuščena, kako nesrečna! Sedaj nima ne brata, ne matere in tudi njega ne — — sama je na svetu, prihodnost ji ne obeta nič veselja. Bila je huda poskušnja za njeno mehko srce.

Vid pa je kmalu po razhodu s Ciliko prikorakal iz gozda in šel k Raddreherju.

»Da sem le pri Ciliki tako opravil, pa je dobro! Prav je, da sva se ločila. Saj njena ljubezen ni bila tolika, kakor sem si domišljeval kdaj: še solze ni potočila ob slovesu.« Tako se je ménil sam s seboj, ne pomislivši, da niti vreden ni bil solze Cilikine. Toda ostalo mu je nekaj v srcu od tega slovesa, kakor trn, ki ga je zbadal: zavest namreč, da ni prav ravnal. Res je Klotilda omikana, a kako vse drugačno srce ima

preprosta kmetovska deklica! Nemka mu zna govoriti gladko in namazano, povedati sto praznih besedij, a ta govori naravnost in tehtno, ker govori iz srca. Ni se mogel odtegniti Vid temu prepričanju, in ko je mislil, da je vse uredil in srce pomiril, vzbudil si je še le pravi nemir. Žal mu je bilo, da je tako hitel s slovesom.

Klotilde ni bilo doma. Vedel je, da jo najde v gozdu pri mizici; tje se je napotil za njo.

»Skoro sem mislila, da si se izgubil, Vid,« pozdravila je prišleca Raddreherjeva hči, katera je brala neko povest ter se čudila, da njenega častilca tako dolgo ni od nikoder. »Dolgo sem te davi čakala doma, pa te ni bilo na izpregled. Lepo si začel!«

V zadnjem času je bila prijaznost med Vidom in Klotildo tako napredovala, da sta se jela tikati. Imela sta si namreč povedati marsikatero stvar, ki se ne dáó natančno izraziti, ako rabi človek odtujljivo besedico, vi: 'Ti' sega vse bolj do srca. Ta nedolžni zaimék 'ti' — osebni zaimék ga nazivljejo slovničarji — spravi je, kakor že toliko oseb, tudi naša znanca v tesno zvezo: štirinajst dnij pred opisanim dnevom so bili zaročili pri Raddreherju Vida s Klotildo.

Ta dogodek je jemala torej Klotilda v poštev in karala Vida, ker se je sama dolgočasila vse dopoldne.

»Danes je za-me dan slovesa, Klotilda,« olepševal je Vid svoje ravnanje in se nekoliko šalil. »Po gozdu in po dolinici sem danes obredel že vse kote. Jutri se popeljem v Ljubljano, v bolnišnici me že dolgo pričakujejo.«

»Take skrivnosti imaš pred menoj! In prav nič mi nisi povedal o svoji nameri do sedaj! Kaj naj si mislim o tebi? Za odhodnjo bi ti bila pripravila

kak spominek, pa si me tako prenaagil!« Rekši je uprla očitajoč svoje oči v Vida.

»Za svoj molk sem imel posebne vzroke, katere ti razložim takoj. Vedel sem namreč, da ti bode délo hudo, kadar te bodem zapuščal. Da bi ti torej okrajšal nepotrebno žalost, molčal sem doslej. Ni li to dosti tehten vzrok? A sedaj ne smem več časa gubiti. Prepričaj se sama!« In podal ji je pismo iz Ljubljane.

Naglo je je prečitala, potem pa mečkala med prsti, a Vidu ni odpustila njegove napake.

»Očetu te bodem zatožila«, nagajala mu je pol za šalo, pol za res, »gotovo jim bode jako neljubo. O, kje je tvoja odkritosrčnost, Vid?«

»Le potrpi z menoj in odpusti mi za danes; ali pa bodi malo huda in jezna, da te tudi od te strani spoznam! No, sicer pa nisem nepoboljšljiv. Saj sem ti povedal, da sem iz ljubezni do tebe tako ravnal, to samo me že opravičuje. In kadar bodem tvoj mož, zgodilo se ne bode nikoli kaj podobnega, zanesi se name!«

»Česar se Anžek ni učil, tudi Anže ne zna: kakoršen si sedaj, tak bodeš ostal. Nikar preveč ne obetaj!«

Tedaj je zazvonilo v Zatišju poldne. Delavci, ki so nakladali in belili hlode okrog nekdanje Čudinove hiše, odkrili so se ob glasu zvona ter jeli moliti angeljevo češčenje.

»Poglej, Klotilda«, dejal je Vid ganjen ob krasnem prizoru svoji družici, »kako lepo se vidi k vam! Niso li, kakor lepa slika, oni delavci: ti imajo klobuke v rokah, oni so naslonjeni na sekire, drugi sedé na deblih, in še drugi sklepajo trudne roke? Ozri se potem na potok, kateri se vije med hišami in pozneje med poljem in travniki! Zada pa stojé snežniki in na njih podnožju gozdi v

zeleni in rmeni barvi. Poleg tega tak mir v prirodi, ruši ga le zvonjenje! Reci, če moreš, da ni to lep kraj!»

»Slika sama na sebi«, tako je jela Klotilda nekako zaničljivo izrekati svojo sodbo, »mi ugaja in mora biti všeč vsakemu človeku, ki ima le količkaj okusa za lepo. Toda močno me moti pri nji ta ljudska budalost in neumno praznoverje; sama ne vém, kako naj primerno označim češčenje Marije. To je po moji sodbi ostanek malikovalstva. Luteranci častimo le Boga, umrlih ljudi pa ne. Na večer se že ne čudim, če se odkrije delavec: to je popolnoma naravno, tako se nekoliko ohladi. In naj bi takrat tudi molil, saj ga pogled na večerno nebo spominja na nekaj višjega, kakor je sam: ali moli naj Boga, ne pa sebi enakih zemljanov!«

Vid je poslušal Klotildo in osupnil. Tako so ga iznenadile njene besede, da skoro ni vedel, kaj naj odgovori. Vedno je ménil, da se s Klotildo popolnoma zлага, saj so mu vedno ugajali njeni nazori. Sedaj pa, ko je bilo soglasje najbolj potrebno, pokazala se je bistvena nezloga.

Dosedaj je bil res tako bojazljiv, da v družbah ni upal javno kazati svojega verskega prepričanja. V srcu je sicer veroval in tudi v dejanju zvrševal verske dolžnosti, toda — v grajo mu bodi povedano — le bolj na skrivnem. Ako je bival doma, odkril se je pač vselej, kadar ga je zvon spominjal molitve, bodisi da je bil med domačimi možaki, bodisi da se je sprehajal po samotnem kraju. Drugače pa je ravnal v mestu med ljudmi, ki so menda jako ponosni na svoje prepričanje ter ga nikjer ne zatajujejo. Toda dasi se je vèdel med prijatelji, ki se niso mnogo menili za verske reči, kakor oni, vendar ni opustil češčenja Marije. In kako tudi? Porojen

je bil v vasici, kjer so pobožni pradedje že v davnih časih sezidali kraljici nebes zalo cerkvico; mati mu je vcepila ljubezen do Marije, in bil je sin národa, kateri broji premnogo Marijinih cerkvic po gričih in dolih. Predrugáčiti bi bil moral svojo naravo, če bi bil vnemarno poslušal Klotildino prezirljivo govorjenje. Pa ko mu je ona tako naravnost povedala misel o tisti točki njegove vere, katero je najmanj zanemarjal, ojunačil se je ter krepko zavrnil luteranko, češ, če se ona ne sramuje verskega pogovora, zakaj bi se ga jaz? Namah se je izpremenil in bil resnejši:

»Gospodična, ali verujete v čudeže?« vikal jo je zopet.

»Kako čudno vprašanje mi staviš? Največje čudo je pač to, da sploh še kdo misli kaj takega! Toda kaj, da me vikaš? Treba te bode kaznovati; le počakaj, določim ti hudo pokoro.« A nevedé in nehoté se je vedno bolj odtujevala Vidu, ker ni vedela, kako občutljiv je v tem oziru.

»Ni treba ne kazni, ne ničesar drugega! Gospodična, odslej se ne bodeva ne tikala, ne vikala; najini poti gresta narazen. Odkrito vam povem, da nisem mislil, da sva tako različnih mnenj. Čujte: Katoličani vém, zakaj častimo Marijo — častimo, pravim; — da jo molimo, podtikate nam drugoverci. Z vami sem se bil namenil skleniti tesnejšo vez, kakor sem se vam nedavno odkril, toda ker teptate moje svetinje, ne morem vas spoštovati.« Burno je govoril Vid in molil Klotildi roko v slovo.

Nekoliko je zardela le-ta pri njegovi izjavi in prestrašila se je. A potem se je zaničljivo namrdnila, prisiljeno posmehnila, Vida živo v oči pogledala in rekla:

»Prijatelj, le nikar tako v ogenj zaradi malenkosti! Kdo bode resno tehtal

vsako besedico; to so reči, o katerih zasebno mislimo, kar hočemo.« Vendar učinek njenega poskusa ni bil tak, kakoršnega se je nadejala. Vid je bil še bolj razvnet.

»Luteranci mislite, kar vam drago! A jaz ne morem in nečem občevati z osebami, ki se norčujejo iz moje vere! Gospodična! vera in narodnost naju razdvajata, ne ustavljajva se dvema tako močnima razločevalcema! Pozdravite svojega očeta!« Rekši ji je vnovič podajal roko. A Klotilda se je obrnila v stran, kakor da je razžaljena.

»Kakor hočeš!« siknil je Vid za-se ter šel proč.

»Fanatik!« viknila je za njim in segla v žep po pismo svojega Otona. »Če tebe ne dobodem, pride pa drugi! Še danes se pisмено dogovorim z Otonom!«

Dražilo jo je pa vse jedno, da se ji ni posrečilo ujeti Vida v svoje mreže.

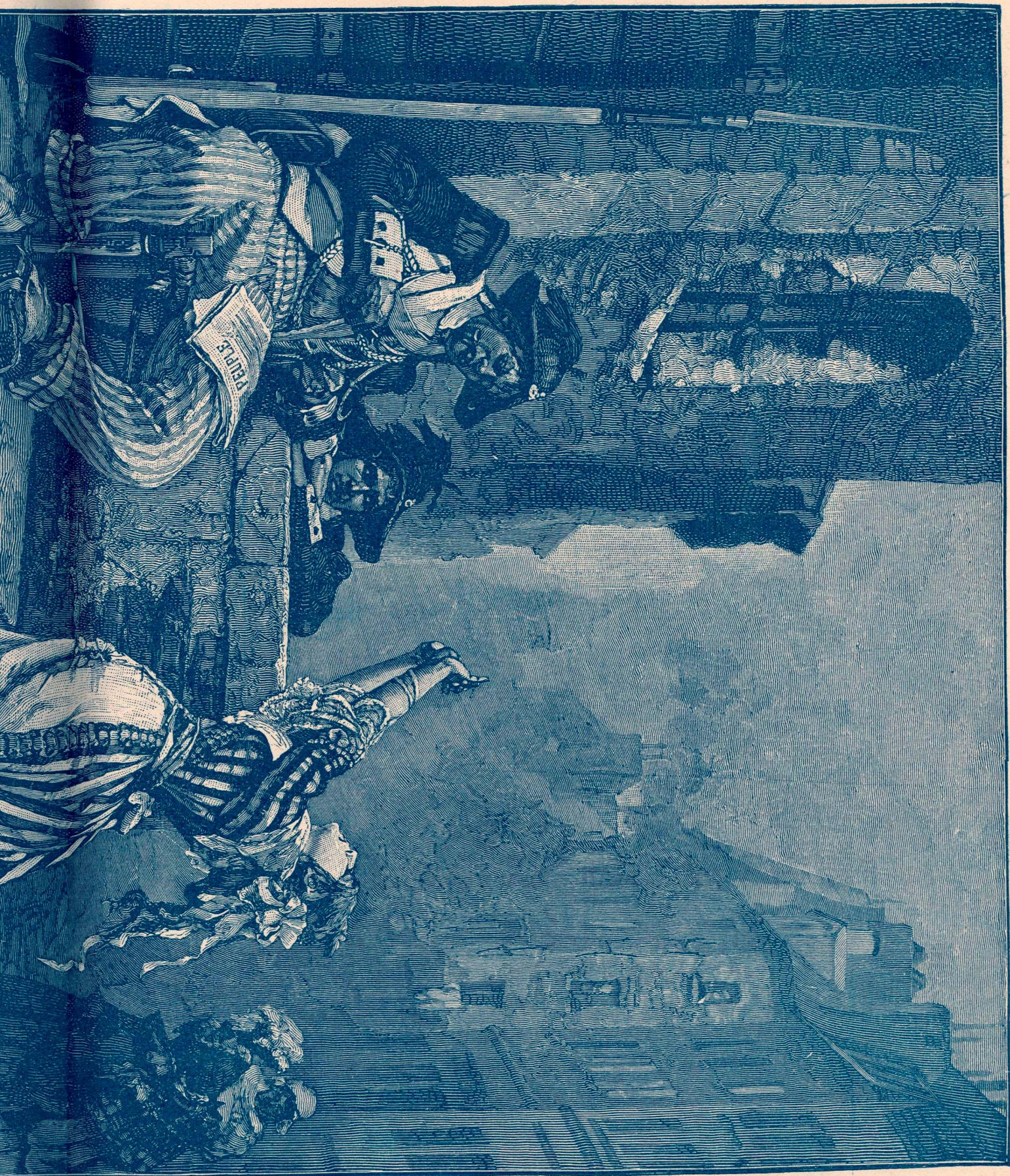
»Mislila sem, da je že mehek kakor vosek, in da mi ni treba previdno govoriti ž njim. Toda naj gré, kamor hoče! Povračilo za razžaljenje mu pa tudi ne izostane. Brž mora biti pri

nas gostilna, da bodeta vedela z njegovim starim, kdo smo in kaj premoremo.«

Drugo jutro, malo pred sedmimi, je zapregel Poliçar koleselj ter peljal Vida

Prizor iz francoske prekucije.

na železniško postajo. Počasi je vozil, saj se jima ni mudilo. Sveži jutranji zrak je Vidu kaj dobro del, in večkrat se je ozrl nazaj in kvišku na gorske vrhove. Jutranje solnce se je upiralo

nanje in jih zlatilo. Bil je lep prizor, in Vid je ljubil prirodno lepoto.

Vse je pričalo, da se nerad poslavlja od kraja. Prispela sta do travnika, kjer je pasla vesela pastirica

tri kravice ter si pela v zabavo ono znano:

Ko v jasnem pasu primiglja
Nam zvezdica daničica,
Se sliši milo že zvonjenje,
Mariji čast in počesčenje;
In z zlato zarjo vse časti:
Česčena si Marija ti!

Prisrčna pesem je vzbudila Vidu spomine na dōbo, ko se je še v šoli učil te pesmice. Danes mu je segala prav do dna srca: iz nje mu je odsevala živa narodova vera, njegovo otročje zaupanje in česčenje Marije.

»Poišči si ženo, ki te bode razumela — govorili so mi ljudje. Ta Raddreherjeva bi pač dobro vedela, kaj čutim o tako vzvišenih trenutkih, kakor je ob ‚Ave Mariji!‘ Kaj sem bedak mislil, da tako dolgo nisem uvidel, kako napačno ravnam? Vse svoje življenje nisem počenjal takih neumnostij, kakor letošnje počitnice. Ko bi bil vsaj preprečil, da bi ne bil kupil njen oče Čudinovine! Pa saj sem nespametnik skoro na domačem posestvu naselil te ljudi! Kako bi se dalo popraviti, kar sem zakrivil?«

Tako si je očital in nič kaj rad ni odgovarjal očetu, ki je pozvedoval to in ono o njegovih načrtih.

»Sedaj še nič gotovega ne vem, saj vam bodem pisal; prej se moram dogovoriti in marsikaj še poprašati. — Vi mi pa tudi večkrat sporočite, kaj je novega doma.«

»Jedenkrat pridem sam za teboj, da vsaj poskusim, kako se vozi po železnici. Tiste krajcarje že utrpim.«

»To bode veselje, oče, kadar pridete. A ne smete snesti besede!«

Vid je govoril iz srca. Ni bil izmed tistih sinov, ki se sramujejo svojega

očeta - kmeta, ko so zlezli v gosposko suknjo.

Na kolodvor prišedši, vrnil se je Poličar.

Človek se navadno dolgočasi, če čaka sam dalje časa vlaka. Tudi Vidu ni z lepa preteklo dobršne pol ure. Sprehajal se je po stezici ob železnici in se srdil sam nad seboj.

»Čemu mi je bilo treba tako dolgo pohajkovati doma? Drugega nisem dosegel, kakor to, da sem skoro z vsemi skregan. Včeraj sem se s tujimi, danes zjutraj pa še z Meto in Lizo. E no, če imam polno glavo drugih skrbij, nisem kriv, da ne odgovorim na vsako malenkostno vprašanje. ‚Kako si čemer in pust‘, dejali sta mi; kar v jedno mer se človek tudi ne more smejati! Škoda, da nisem odrinil pred tremi tedni! Marsikaj bi bilo drugače.«

Dospel je vlak.

»Kakor železnični vlak, tako naglo in nepremišljeno jo zadrvi včasih človek«, modroval je že med vožnjo, ko je sameval v vozu; »vsa vas bi se bila zgedovala nad menoj, če bi se ne bil o pravem času spametoval. Kake zle posledice bi bila utegnila imeti moja ženitev s Klotildo! Slep, kakor sem bil, uslišal bi bil vsako njeno prošnjo. Tako bi se bilo morda sčasoma naselilo v Zatišju še več luteranskih Nemcev, ž njimi ali kmalu za njimi bi prišla nemška šola — —. Oj, kje sem bil!«

Vida so preganjale zares mračne misli. Dobro, da je dobil na tretji železniški postaji zgovornega sopotnika, kateri je vedel toliko novic, da mu niso pošle vso pot do Ljubljane. »Ej, dober jezik je tudi nekaj vreden,« mislil si je Vid ter se veselil njegove družbe. (Konec.)

A z m a.

Abdalmálik sam sedi v šotoru,
Sam sedi na mehkiem krznu tigre,
V Iraku pred lepim mestom Kabo.
Srd mu šviga iz očíj ponôsnih,
V srdú vójem zbranim kliče svojim:
»Kdáj ukloni se nam drzna Kaba,
Kdaj odneha Abdalah poveljnik?
Petkrat že smo zrli mlaj na nebu,
Kar se mesto trdno nam ustavlja.
Vse tovore smo zamán prestregli,
Vse dotoke vódne zgradili,
Naskočili mestno zidje stokrat.
Divni Alah, milosten nam bodi!«
Sêl priteče izpred mesta Kabe,
Abdalmálik sluša slâ besede:
»Truma ljudstva je ušla iz Kabe,
Da se tebi, levji sin, pokloni.
Žeja silna, glad sta jo prignala.
Le poveljnik, govoré Kabljani,
Ukloniti Abdalah se neče.«
Jezno zopet kliče Abdalmálik:
»Cela vojska mestni zid obkôli,
V temni nôči, v svitu dneva pazi,
Da najmanjši tôvor ne uide,
Da najmanjši virček ne pronikne
Ni nad zemljo ni pod zemljo v mesto.
Morda pôtlej Abdalah odneha.«
Vrsta vójev tiho se prikloni,
Iz šotora gré, da zbere vojsko.

Pred visokim gradom v lepi Kabi
Zbira hrabri Abdalah meščane,
Zbranim resno govori poveljnik:
»Dljè braniti mesta ni nam môči.
Glad nas davi, žeja moč nam jêmlje.
Dan noben nam ne prinese upov.
Uklonîmo se sovragom, bratje,
Izročimo jim v oblast domôve!
Bili boj smo za pravico sveto,
Svojo zemljo, milo last branili,
V svêtli raj nas bode prêrok vêdel.
A braniti dlje se ni nam môči,
Uklonîmo se sovragom, bratje!«
Meč odpaše Abdalah si z ledij,
Mêçe strani vržejo meščanje.
Toda Azma, mati sivolasa,
Abdalahu stopi zdaj pred lice.
Glasno sinu starka dé stoletna:
»Kaj bojiš se, Abdalah, sovraga,

Da golčiš, kot grlicam golobec,
Brez duhá in mehko brez srčnosti!
Proti vshodu dvigni meč v desnici,
A levico na srcé polóži
In govôri, branil li pravico
Meč je tvoj in gôvor tvojih usten,
Ko naskoke si odbijal z zida,
Ko rojake svoje v boju hrábril?
Drugega ti nisi smel braniti,
Nego sveto pravo domovine.
Drugega ti nikdar nisi branil.
Mati tvoja, Abdalah, pozná te.
A zakaj, moj sin, bojiš se danes
Smrti v boju za domovje, pravo?«
Méče ostre poberó meščanje,
Ogenj švigne v srcu koprnečem
In prešine ude trudnim borcem.
V lice mater Abdalah poljubi,
Meč opaše in oklep nadene.
Govorí mu mati te besede:
»Kdor želi in slavne smrti išče,
Meč samó ga spremlja na bojišče.
A z oklepom prsij ne odeva,
Ne pokriva s šlemom bistre glave.«

Skozi vrata neprodirnih zidov
Plane truma na ravan kabljansko.
Abdalah jo v boj poslednji vède
Z mečem, a brez šlema in oklepa — — —

V mestu hrup, a pôkoj okrog mesta,
Vpitje v Kabi, zunaj smrtno spanje,
Abdalmálik vojsko je premagal.
Na razsutem zidu joka Azma.
V njé naročju ranjenec počiva,
V njé naročju Abdalah umira,
V lice mater zadnjikrat poljubi,
Njêga Azma zadnjikrat objame.
»Častne smrti, sin, umiraš,« dé mu,
»Bog ti bode plačal smrtne rane.«
Glavo nagne Abdalah poveljnik
In izdahne mirno svojo dušo.
Azmi majki, starki sivolasi
V blagih prsih takrat srce počí.
Skupaj duši vzplavata junaški.

Divni Alah, razsvetljêni prêrok,
Kje imata v raju svojem prostor,
Ki sprejema vredno take duše?

A. M.

Očetova tajnost.

(Povest. — Spisal Slavoljub Dobrávec.)

I akoj drugi večer pokliče stari Gorčič sina k sebi in mu reče: »Vinko, star sem že in onemogel. Zadnja nesreča me je še bolj pohabila. Nikakor ne morem, da bi se ti vrnil v šolo; star si že nad pet in dvajset let, kaj ko bi se ti oženil doma? Meni bi bilo ložje in tebi, mislim, tudi. Saj vidiš, kako je nerodno brez gospodinje v hiši.«

Vinko se je že skoro nadejal takega govorjenja, zato ni hotel očetu seči v besedo. Stari Gorčič je mislil, da mu s tem sin pritrjuje, zato je nadaljeval:

»Oni dan sva z Marinijem že govorila o tem. Kakor sem ga spoznal po besedah, ne bi bil nasproten, če bi vzel ti Angelino. Kaj misliš?«

»Ljubi oče«, odgovoril je Vinko skoro žalostno, poznalo se mu je, da ga niso očetove besede nikakor pridobile, »meni se pa zdi, da za ženitev ni take sile. Vi, hvala Bogu, ste ozdraveli; brez gospodinje smo že, kar jaz pomnim: če se pa morda Mariniju mudi oddati hčer, slobodno mu! Včasih sem res mislil, da bi me mogla osrečiti, sedaj pa dvojim. Tudi sem še premalo časa doma, premalo sem izkusil v življenju, da bi prevzel tako odgovornost. Oče, vi ste temu vajeni, vi znate bolje. Ostani raje še tako, kakor je bilo.«

Staremu Gorčiču ni bil všeč ta odgovor, ali ker je bil v njem marsikak tehten proti-razlog, — kot pravnik je to vedno uvaževal —, čudil se je le, da sin ni za to; nekoliko je pomrmral o posebnem okusu sedanje mladine in — ni več silil na ženitev.

V.

Minil je enakomerno dan za dnem. Vroči mesec julij je odlezel težkih korakov, za njim tudi nič manj vroči avgust. Jesensko sadje je zorelo, grozdje že meščalo. September mesec je ponudil Vinku zopet novo zabavo — lov. Tudi oče je nekdanj rad odlezel s puško na rami v pobrežne hribe gledat, kdaj pokaže zajčji dolgoušnik glavo iz goščave. Tedaj zaigra lovcu srce od veselja. Puška počí, tam na koncu streljaja žival preplašena vzleti od tal, potem se zvrne glasno javkajoč na tla, kjer pogine v lastni krvi. To je pač posebne vrste zabava posebne vrste ljudem. Mors tua vita mea. Drug drugemu smo na poti.

Vinko je bil lovec bolj zaradi lepe narave, nego zaradi lovskega dobička. Srce ga je bolelo, da bi usmrtil žival za svojo zabavo.

Koncem meseca septembra se začne v Istri trgatév. Osliček za osličkom se vrstí z brentači na hrbtu v mesto in iz mesta, za njimi pa stopa zopet otožnega lica njegov laški gospodar. Tudi ko zmastí sočne jagode in nalijske sode plemenite črnine, ne zjasni se mu oko. Le kadar nastavi »sedmico« in pridejo prijatelji k njemu v začasno gostilno, tedaj si ga privošči kozarec, ki mu razvedrí oko in srce.

Res, čudna je laška nprav.

Kako vesel je Slovenec o trgatvi!

Prvo nedeljo meseca oktobra praznujejo na Hribovcu takozvano »opasilo«, ko tudi pokušajo novo vinsko kapljico. Popoldne je vsakoletni ples, ki »mora biti tako gotovo, kakor sveta maša dopoldne«; ta privabi mnogo ljudstva iz

sosednjih slovenskih in hrvaških krajev. Vsakdo, ki še čuti mlado kri v petah, obrne se rad na plesišču. Tudi iz bližnjega mesta pride veliko Lahov, sicer ne plesat, ker ples na isterskih opasilih ni vsakomu znan, marveč zato, da se naužije novega pridelka, posebno sladkega in okusnega »moškatelea«, ki teče po grlu kakor mleko, a tudi rad zleze v lase. Domov vračajoči se meščan, poln vinskih duhov, ne more pustiti na miru niti cestnega kamenja, marveč vsakega zadene z nogo, včasih pa tudi z glavo. Seveda tako nenadejana dotika človeške glave z materjo zemljo ne more biti brez vseh zlih posledic nasprotujočih sil, a »moškatelec« je le dober.

Tudi mladi Gorčič je vrgel v nedeljo popoldne puško preko rame in se napotil na Hribovec. Težko je že čakal, da se zopet snide s kakim izobraženim Slovincem. Veselil se je pogovora s Koširjem, veselil se je tudi prilike, ko mu bode mogoče opazovati preprosti slovenski narod, katerega sin je i on. Zaradi jednostranske odgoje je svoje rodno ljudstvo prav malo poznaval.

Dva zajca sta mu prišla med potjo na muho, toda, kakor da bi živali vedeli, kakšen človek je Vinko, postavila sta se na zadnji nogi in ga opazovala, da-li jima more s svincem posvetiti. Ko je pa prišel za takšne šale le preblizu, skakala sta po malem zopet v grmovje se past.

Prišedši na Hribovec je srečal najprej na vasi nekaj svojih šolskih tovarišev, ki so se kakor kakšna posebna vrsta ljudij prevzetno izkazovali in bahato ozirali na preproste Slovence, češ: glejte nas, ki smo omikani, kako se ločimo od uboge pariže! — Težko se jih je iznebil in se preril med množico naprej, dasi sam ni vedel, kam bi šel

najprvo. Največ ljudij je šlo v cerkev, in on jo krene tudi tje.

Na poti do cerkve sreča Mateja, ki je tudi prišel pogledat rojake. Vinko mu izroči puško.

Ker se popoldanska služba božja še ni začela, molilo je ljudstvo na tihem v cerkvi. Vinku je posebno ugajala podoba Matere Božje v velikem oltarju. Zdelo se mu je, da sveta Devica samo njega gleda tako milo, tako ljubeznivo, kakor da bi mu hotela reči: Tudi ti si prišel med moje slovenske častilce! Dobro došel! — Da, taka čustva niso Vinku še nikdar prešinjala srca. Tukaj je prava pobožnost, tukaj prava molitev.

Kmalu potem zabučé orglje, močan zbor krepkih mladeničev, med katerimi se je posebno odlikoval nizki Koširjev »basso profundo«, zadoni in veličastni Haydenov: »Častimo Te!« se razlega po tesni cerkvici in še daleč tje na vas in širno polje. — Orglje utihnejo, pevci pa začno peti lavretanske litanije, za njimi kmalu vsa cerkev, tako, da se je človek nehoté moral spomniti bučanja čebel v panju. Kdor je mogel in kakor je mogel, hitel je, da počasti Kraljico svetega rožnega venca:

O Mati najbolj sveta,
Brez madeža spočeta,
Devica bod' pozdravljena,
Prosi za nas Boga!

Ne moremo reči, da je bil Vinko od onih mladih izobražencev, ki mislijo, da je vera le postranska stvar, potrebna prostemu ljudstvu, kateremu po drugi poti ni mogoče pokazati pravih zakonov življenja in nravnosti. Vedel je, kaj je vera narodu — namreč svetinja častitih pradedov, s katero so že oni hodili v boj za domovino, vedel je Vinko tudi — a le iz knjig — kaj je vera posebe slovenskemu narodu. Ta narod je pa le površno poznal. Zato ga je

današnja slovesnost zelo ganila. Toliko pobožnosti in zaupnosti v Boga ni videl še nikjer. Začel je tudi on peti z drugimi in pel do završetka.

Ko je stopil iz cerkve, pozdravi ga spoštljivo Košir, Vinko pa stopi k njemu in mu prijateljski podá roko. Potem ga še pohvali zastran orjaškega »basa« in spravi popolnoma v dobro voljo. Vinko ni vedel, da je Košir na svoj »bas« posebno ponosen, in kdor ga pohvali, prikupi se mu zeló ter ga napravi tudi še tako nevoljnega, da pokaže vesel obraz. Zato ga pa Košir povabi, sicer z veliko spoštljivostjo, v šolo, kjer mu pokaže šolske prostore, svojo drobno družinico, od katere je bila najstarejša hčerka Milka Vinku že znana, in slednjič mu ponudi čašo vina.

S soprogo šolskega voditelja je bila v sobi tudi — Slavica. Ne malo zardela seže Vinku v roko in še le, ko jo gospod »kolega« opetovano pozove, da prisede pokusit letošnje novine, primakneta se z učiteljevo ženo bliže.

Vino razveže jezike in razkriva tajne misli. Najprej je Vinko povedal, kakó ga je danes ganila cerkvena slovesnost. Potem je pravil Košir, kaj sta zadnjič mislila in govorila o gospodu »pravniku«. Pozneje so prešli na narodnostno vprašanje in Vinko je pripovedoval z nekim svetim strahom, kako bi se bil lahko izgubil v morju novodóbné laške kulture, ko ga ne bi bil rešil oni sorodnik s Kranjskega. Ko je končal, dvigne čašo Košir in zavpije:

»Bog vas živi! Vi ste naš, naš!« Tudi Slavica je ponovila iste besede, in tudi ž njo je trčil.

Še dolgo so potem ugibali o dobri in slabi narodovi sreči, o dobrih in slabih njega svojstvih. Vse je spajal isti duh, ista želja, katero je izrekel Vinko v napitnici: »Bog ohrani našemu ljudstvu

vero in navade njega dedov in daj, da doseže tiste pravice, ki mu bodo to varovale!«

Potem so šli pogledat ples pod milim nebom. Čudno so se ozirali Gorčičevi prijatelji, videč Vinka v taki družbi.

Ko so stali med drugimi gledalci, zapazi jih neka ženica, ki se prerije skozi množico in gospodično prav srčno zahvali za neko zdravilo, ki ji je prav kmalu zacelilo gnijočo rano na roki. Kmalu pride h gospici neki oče, ki jo zahvali, ker je z njeno pomočjo sinček zopet shodil. Neka ženska je ni mogla prehvaliti za blagovoljno denarno podporo, katero je poslala skrivaj njeni umirajoči materi zadnje dni pred smrtjo.

Slavica bi bila šla najrajša domov, tako nerada je poslušala vpričo drugih ljudij zahvale ubogih trpinov. Vinko je Slavico sedaj kar občudoval. Takega bitja bi si ne bil mogel nikdar misliti. Po poti domov gredé je premišljal, kakšna razlika je med žensko in žensko; če se je spomnil, da se mu je zdela Slavica, ko jo je videl prvič, kot vzvišena prikazen, zdela se mu je danes s svojim človekoljubjem še stokrat plemenitejša, kakor navadni koristolovni svet.

VI.

Jesen je s svojim rjavim plaščem ogrnila naravo. Velike jate tic so že odšle na topli jug, oljčni sad se črni na drevesu izmed listja, katerega ne prežene kruta zima. Kar je drugega drevja, ima, če ne že gole veje, pa rmenó listje, ki čaka, da potegne burja in je odnese s seboj. Sicer pa ima tudi pozna jesen na solčnem jugu naše lepe domovine precéj milejši obraz, nego-li ga kaže istodobno v planinskih krajih. Tu v topli zimi je včasih cela zima prijetna, osobito če ne prihaja nadležna burja prevečkrat v gosti. Na prisojnih

krajih še vedno cvetó jesenske cvetice, tu pa tam še vabi oko kak zelen grmič, ob poti in cesti pa upira v potnika svoj mili pogled trobarvna marjetica. O toplih zimskih dnéh človek lahko zabi, da je v decembru, ko se leto bliža koncu, da ne bi snežni venec po bližnjih gorah naznanjal, kako drugače se godi onim, ki gledajo skozi zamrzla okna s snegom pokriti log in dol.

Takoj po rožnivenški nedelji se je raztrosila po mestu novica, da je mladi Gorčič »izdal« svoj narod. Lepa učiteljica s Hribovca, ki ljudstvo moti s svojim človekoljubjem, zmotila je baje tudi mlademu Vinku možgane s prenapetimi nazori o svojem narodu. Vedno več so govorili o obeh. Seveda slednjič tudi ni moglo ostati skrito očetu Gorčiču. Zastran tega, da se sin poteza za ta ali oni narod, ne bi mu še ničesar rekel, saj je bil še iz one dôbe, ko ni bilo narodnostnega prepira v deželi; a zato, da se mu sin ozira po revni učiteljici in sicer kar javno, v mestu pa zanemarja bogato Marinijevo hčer, katera bi lahko imela sto drugih snubačev, zato ga je nekega dné prijel prav ostro.

»Kaj sem slišal, Vinko? Da si si sam izbral nevesto, ne da bi jaz vedel, ne da bi bil privolil? Dobro veš mojo željo, odkodi bodi naša bodoča gospodinja, a ta ni zate, menda, ker je Italijanka, ka-li? Dragi moj, star sem že in prepričal sem se sam, da vsakoga prehití svetovni napredek, toda to mi še ne more v glavo, kaj neki ima ta novodobni narodnostni prepír opraviti pri ženitvi. Vi mladi ljudje si nekaj vtepete v glavo, in to, mislite, moramo vsi trditi za vami. Pojdi no, pojdi! Saj si se nekaj učil in znaš ločiti teorijo od dobre prakse. Prav je, da znaš slovenski: kolikor jezikov kdo zna, za toliko glav velja; tudi naši predniki, celo tvoja

mati je bila slovenskega rodú, tega ne tajim; a kaj morem zato, da so me vzgojili Laha? To se več ne dá popraviti. In če ti bolj čutiš s Slovenci, slobodno; zaradi tega pa še ni, da bi morala biti tvoja žena tudi Slovenka, in če bi že bila, mora se človek povsodi ozirati na praktično stran. Iz tega, kar pravijo, da si začel tam gori na Hribovcu, ne bo nič, vedi!«

Vinko ni še nikdar slišal očeta tako odločno govoriti; prestrašil se pa ni, saj mu je bilo znano, da ima Marini na očeta več vpliva, nego bi bilo mogoče iz samega starega prijateljstva. To mora biti zopet nekaj vmes, in Vinko se je spomnil, da bi utegnila biti očeta ova tajnost o dozdevni sestri. Zviti Lah skriva za pretvezo prijateljstva vedno svoje dobičkarske namene. To je Vinko dobro vedel, sicer bi si ne bil mogel razlagati vedenja gospe Annette na godovniní. Zato tudi ni očetu mnogo ugovarjal, marveč sklenil stvar zadušiti na pravem viru. O prvi priložnosti pojde k Mariniju in mu pové na vsa usta, da Angeline ne more, neče v zakon.

Blagovoljni čitatelj nam je morda zameril, da nismo še dosedaj označili razmerja med Vinkom in Slavico. Tudi si morebiti kdo že misli, kake romantične spletke, kake posebne ceremonije so bile tedaj, ko sta si razodela, da mislita drug na drugega, da sta si draga. O ne, vsega tega ni bilo.

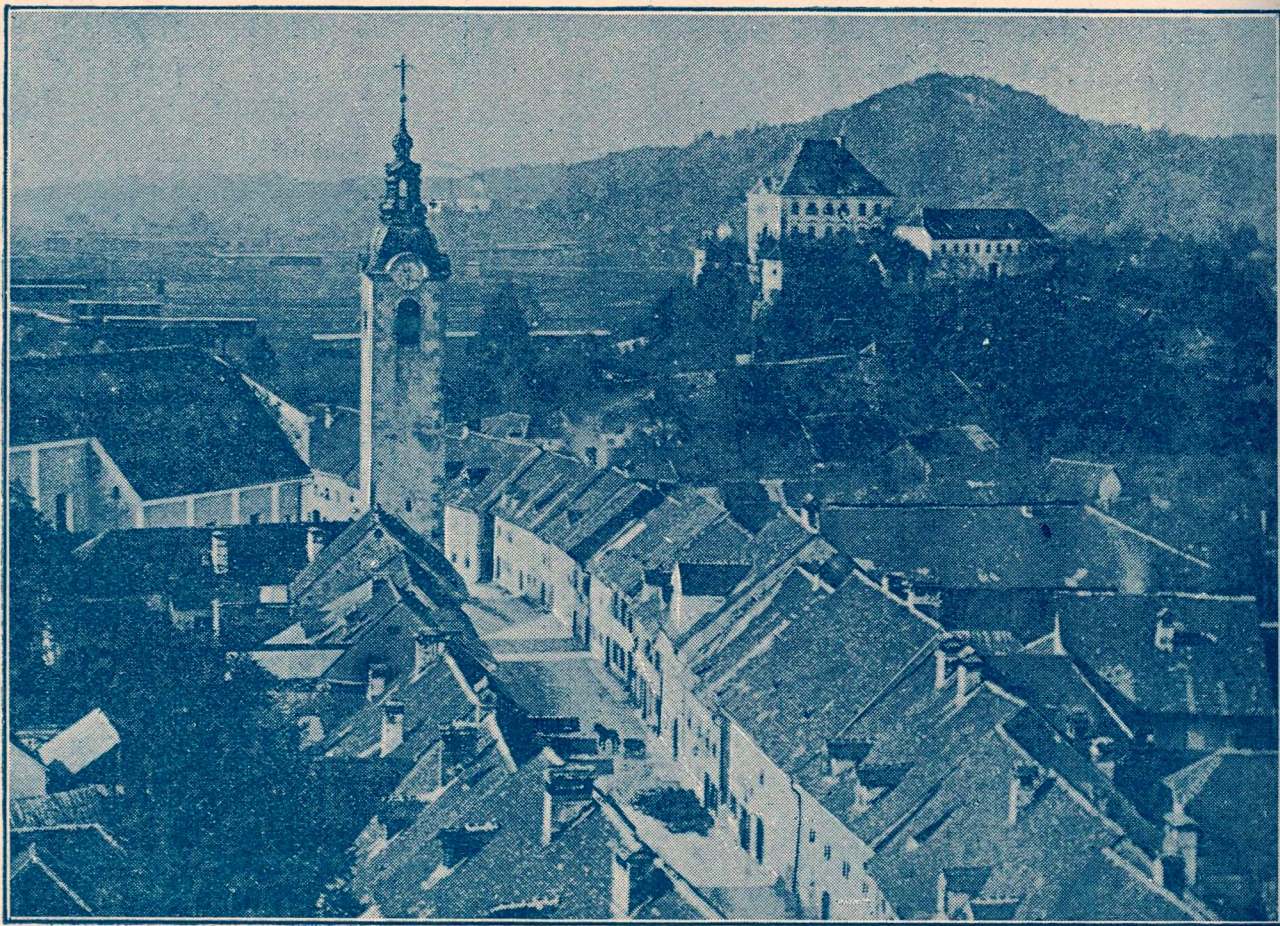
O iskra ljubezni, o sveta ljubezen do one peščice zemlje, kjer nas je povila draga mati, kjer smo preživeli zlate dni srečne mladosti, o kako si ti mnogovrstna, bodreča, oživljajoča!

Čim več je Vinko občeval s Slavico, tem bolj mu je mrzela ošabna Italijanka. In zadnji čas je bil Vinko mnogokrat na Hribovcu, včasih po oprasku, včasih pa tudi brez posebnega opravka.

S Koširjem sta že kovala neke načrte za bodoče volitve. Spoznaval je, da je tudi preprost Slovenec, sicer neuk, sposoben za življenje, kakoršno imajo njegovi sosedge Lahi, spoznal je, da je tudi preprost človek z nami iste krvi, naš brat prav tako, kakor izobraženec. In da povemo resnico, te človekoljubnosti se je največ naučil od Slavice. Kako da mu ne bi potem srce vzplamtelo za tako

bitje, ki tako sodi, tako ljubi rojaka, dasi tudi trpina in siromaka! — Prava ljubezen se ne dá deliti.

Otresel se je Vinko vseh onih predsodkov, ki hočejo delati kakor neki zid med izobraženci in neizobraženci, med jednim in drugim narodom, otrese se je tega, in nikakor mu ni bilo žal, da se ga nekdanji znanci in prijatelji v mestu ogibljejo in ga celo prezirajo.

Pogled na Kamnik z severo-vzhodne strani.

(Po fotografiji.)

Glej najprej vsak sam za-se, da bode na pravi poti.

Nekaj dnij pozneje se je napravil Vinko k Marinijevim na glavno vojevanje. Oče je bil vesel, videč, da misli sin zopet kreniti na oni pot, kakor mu ga je zarisal.

»Saj sem te že napovedal, Vinko. Včeraj sem bil tam in ravnokar sem te mislil opozoriti, da sem obljubil tvoj obisk.«

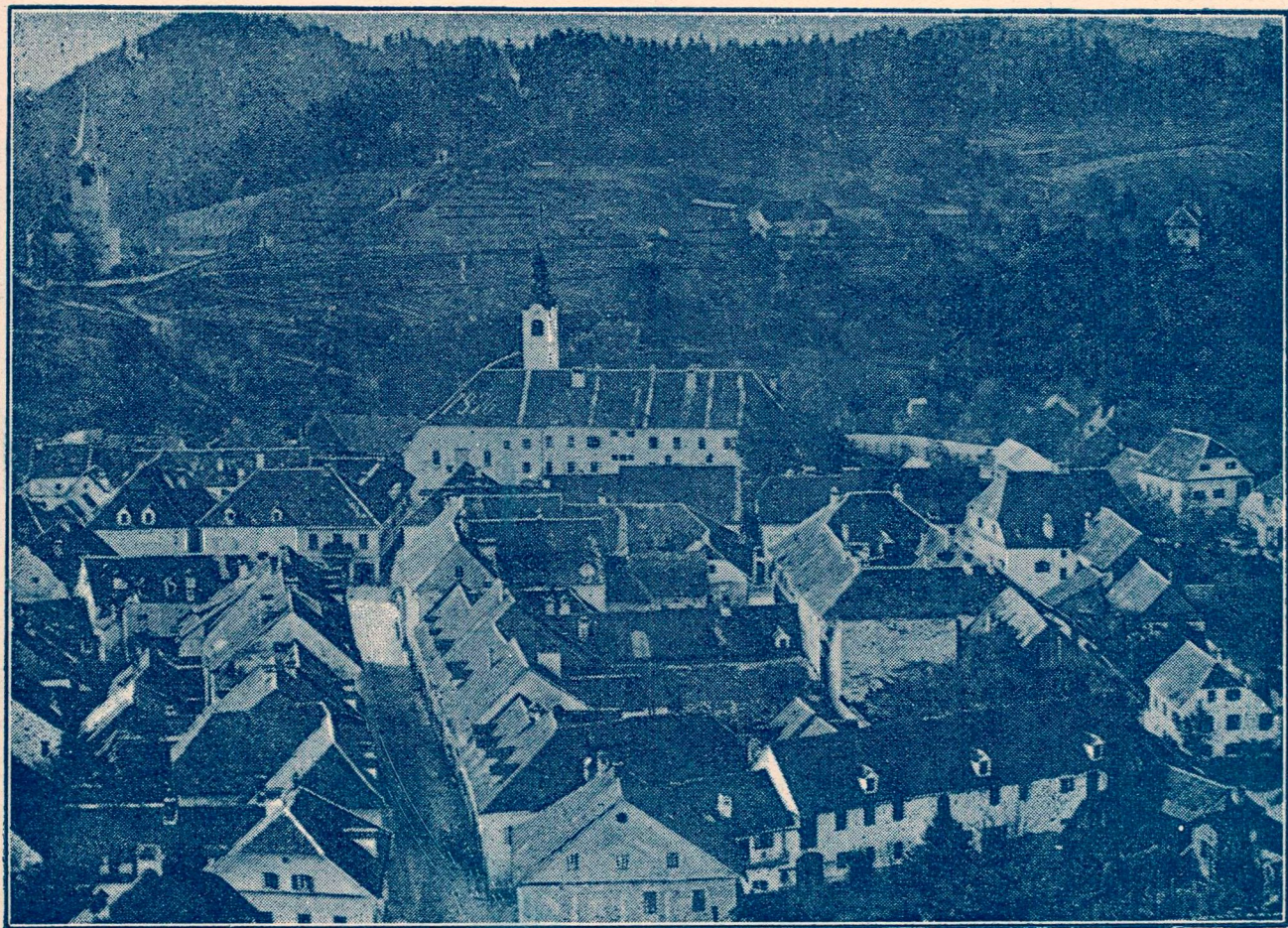
»Tudi prav!« reče sin in odide. Stari je gledal čudeč se in vesel za njim. Vinko se je hotel oprostiti prisiljene zveze in Mariniju povedati v obraz, da ne bode nič z njegovo kupčijo. Njegov namenjeni tast je bil — to je Vinko dobro vedel — že došel na boben zaradi ponesrečenih borznih iger in pa razsipnega življenja. Skrivali so to neprijetnost seveda, nikdo ne vidi rad, da ga vržejo na cesto. Na tihoma so že

govorili, da ga bodo upniki »zagnali«. Zato bi bil sedaj denarni Gorčič kakor nalašč pravi pomočnik v sili.

Sprejeli so ga jako prijazno. Po »malici« sta ženski odšli iz sobe, Marini se je pa pomaknil bliže kaminu in povabil za seboj tudi Vinka. Zunaj je brila močna burja, po sobi se je širila prijetna gorkota, zahajajoče solnce ie napolnilo zrak z nekim rdečkastim

polmrakom. Ta skrivnostna poltema pa vpliva tako prijetno, tako pesniško na duha. Tedaj je začel Marini: »Vinko, danes izpolnjujem voljo vašega očeta. Naprosil me je blagi prijatelj, trdeč, da sam ne more, naj vam jaz pojasnim zadevo, o kateri vam je hotel povedati oni večer, ko se je pobil.

Službovala sva skupno v mestu D. v Dalmaciji. Prijatelja, kakoršna sva bila

Pogled na severni del Kamnika z vshodne strani.

(Po fotografiji.)

vedno, zaupala sva si vse in večino prostega časa sva tudi preživela skupno. Vaš oče se je zagledal v črnolaso Dalmatinko iz imovite hiše. Ko je roditelja vprašal, ali mu jo dovolita v zakon, bila sta zelo vesela, in tudi lepa Márica je bila vesela tako dičnega junaka, kakor je bil vaš oče. V nekoliko tednih je bila poroka. Mlada poročenca sta živela srečno in zložno več ko jedno leto; potem se je pa veselje roditeljema še

povečalo, ko sta dobila nežno detece, malo Márico. Sreča je opoteča, in samo menjava je stalna na svetu.

Kmalu potem se vrne s svojega potovanja po morju sin neke druge meščanske družine. Imenoval se je Dinko. Ta Dinko, tako so tedaj govorili, bil bi rad že prej imel Márico, a stariši njeni mu je niso dali, ker je bil še premlad. Zato je šel zopet na morje in nekaj let ga ni bilo nazaj. Sedaj se

kmalu sprijazni z vašim očetom in začne zahajati k njemu v hišo. Kar se nekega dne raznese novica, da ga iščejo orožniki, ker je ušel vojaški dolžnosti pred naborom. Mlademu Dalmatincu ni dišala vojaška suknja, in neko jutro je izginil, ž njim pa tudi Mária z otrokom — v Italijo.

Vrh vse nesreče sem bil še jaz tedaj v službi premeščen v Gorico in sem odpoštoval prav tisto jutro, ne da bi bil vedel o nesreči. V Zadru sem ostal jeden dan in tam me je došla tužna novica o soprogi vašega očeta. Kakor da bi me veter nesel, hitel sem, pozabivši vse uradne dolžnosti, tešit obupanega prijatelja. Kaj sem jaz prestal in pretrpel ž njim, tega ni mogoče popisati. Brez uma je hodil okoli, in vsi smo se bali, da se mu zmeša pamet. Neki večer je res v obupu skočil v morje, a o pravem času sem skočil jaz za njim in ga potegnil iz vode. Ta kopel — dostavil je Marini s skrito zlobnostjo — »ga je streznila, da je nehal žalovati po nezvesti ženi.

Mene seveda so klicali uradni posli v Gorico, in hvaležni prijatelj, kateremu sem rešil življenje, objel in poljubil me je v slovo, nazivajoč me svojega rešilnega angelja.

Vem, da bodele sedaj vprašali, kaj se je zgodilo z ubežnikoma«, reče Marini in pogleda, kakšen utisek je napravilo njegovo pripovedovanje v srcu mladeničevem. »O tem smo malo zvedeli. Saj umevate, da je težko popraševati take reči in s tem hkrati razodevati najvažnejše tajnosti. Iz prva nisva pozvedovala. Dve leti pozneje je dobil vaš

oče od neznane roke pismo iz Gorice, da je Mara umrla. Kje je Mária, njegova hčerka, o tem ni bilo v pismu ničesar. Zato je vprašal pismeno roditelje pokojne soproge, a ti so mu odgovorili, da še živi; več menda tudi sami niso vedeli.

Nekaj let potem sem tudi jaz pustil službo in se vrnil domov. O Mării še sedaj ni duha ne sluha; vaš oče pa ji hoče na tihem izgovoriti rodbinski del. Zato tega tudi v oporoko ni zapisal, ker neče, da bi ljudje zvedeli tako sramoto o cenjeni vaši družini. Vesten je, vesten vaš oče, Bog ve, kje je Mária na Laškem, morda tudi več ne živi.«

Marini je končal. Kakor mrtvaška tihota se je začel sedaj mučen molk. Obema je srce kipelo, a kako različno!

Mnogo je vedel sedaj Vinko, mnogo. Miloval je srčno svojega očeta zastran prestalih bridkostij, Marinijevega prijateljstva in njegove zvestobe pa ni mogel prehvaliti. Ves drugačen je bil potem proti njemu — ljubezen pač zahteva žrtev, in ljubezen do starišev je za Bogom prva. Tudi z gospo Annetto in gospico Angelino je prav iskreno občeval.

Marini ni mogel tajiti nekega tajnega zadovoljstva, pri tem pa tudi ni mogel popolnoma skriti onih zlobnih potez v obrazu, zaradi katerih Vinku ni bil nikdar prikupljiv. Ko se je srčno poslavljaj z gospo Annetto in gospico Angelino, pokazale so se te črte na Marinijevem licu še bolj očitno. Razven Vinka bi bil vsakdo bral iz njih — lakavost in škodoželjnost.

(Konec.)

27. vinotok.

Kakó nevéšča, slaba roka moja
Teží z nevdržno silo za peresom,
Srcé od čustev prekipéva v prsih! —
Okó in dušo dvigaš mi k nebesom,
Spominski dan, ki tvoje zláto solnce
Razkrilo je pred máno večni — Rim!

Spominski svétli, jasni dan življenja,
Ko mi napróti prvič zablestéla
Iz dálje Petra kúpola ogrómna,
Ko prvič dušo misel je razgréla:
Glej, kámor nósi src nešteto želja,
Krščanstva dom in vir — pred tábo zdaj!

Pred tábo Róme sedmogláve mesto,
Podrte — ali pôlne veličásti,
Pred tábo glásne priče nje gospodstva,
Močí, lepôte kdanje in oblásti,
Pred tábo v dolgi spomeníkov vrsti
Neštet za listom zgodovíne list — —

Na slavná tlà sem stopil s spoštovanjem,
Odprl okó in ž njim srcé zavzéto —
Za listom list — in: »Bêri!« glas je vélel,
Zvenêč skrivnostno v dušo mojo vnéto —
Todà srcé je hrepenélo k skáli,
Ki dviga se na nji krščanstva hram!

Tedaj sem prvič — danes še poklékam
Na Petrov grob za brate môlit, zá-se,
Na Petrov grob pod kúpolo v svetišču;
In vsélej v prsih tajne čujem gláse,
Kakó, rojèni iz najdražjih čustev,
V hvaléžnosti se líjo v spev krepák ...

Nogó na svetih tleh ustavil béžno,
Privél k modrosti si me čiste víru,
Nekdanji tihi, izgubljeni sreči,
Odprl do srca zopet pot mi míru,
Jedíni dan, ki jesen pôzna siplje
Poslednjih listov s tožnih ti drevés!

Zató pri misli ná-te roka moja
Teží z nevdržno siló za peresom,
Srcé od čustev prekipéva v prsih,
Okó in duša koprní k nebesom ...
Oj dan spominski véliki življenja,
Ne zabim te, ne zabim te nikdár!

M. O.

Slikárjeva molitev.

V svetišču neznatnem pozábljen slikár
Okrásil je s sliko pobožno oltar.

Madone, kraljice nebeški obráz,
Nikdar ne izbrišem iz duše te jaz!

Čistôta deviška, z Bogom véz,
Kakó je sijala iz lepíh potéz!

Ponižnost, oskrômnost, ljubezen v očeh:
Kreposti, ki črti jih pèkel in greh.

Usmiljenja večnega žarek čist,
Blagósti je v sliko udáhn timerist.

In kakor pomladnega jutra svit
Izràz je milôbe na nji bil razlit ...

Pač téžko, pozabljeni ti umetník,
Ustvaril kdaj čôpič krasnejših je slik!

A slika v svetišču oskrômnem le-tá
Molitev je tvojega bila srcá.

M. O.

Rudarske pesmi.

VI.

V zbiralnici sta pozno v noč
Rudarja v mize ogel
Vpirála se, menila se,
Da sen bi ju ne zmogel.

Kdor govoriti kaj ne vé,
On vreme hvali — toži;
Še rajši govor marsikdo
O slabih časih sproži.

»Bogastvo v jami«, prvi dé,
»Od dné do dné je manje,
O blagostanju prejšnjih let —
To zlate so le sanje.

»Tovariš, pritrjujem ti,
Rudar težkó zdaj služi,
Z njegovim delom davno že
Več sreča se ne druží.

Izmed rudarjev vseh jedin
Mi Ivan je uganka,
Gotovo Vila gorskega
Duha mu je poslanka.«

»Da, Ivan, Ivan, ta jedin
I meni glavo beli,
Rudarja mu jednakega
V okolici ni celi.

Saj kot navaden rudokop
Ne služi si veliko,
In vendar: mi in on! — pač vsak
Lahko spozna razliko.

Preverjen sem, početje to
Da ni v naravnem redu;
Odslej pa naju bodi skrb,
Da greva mu po sledu!«

* * *

Šel v družbo Ivan drugi dan,
Ki vince je sušila;
Bil praznik je, čemú tedaj
Bi ne imel krepíla!

Med drugimi tovariši
I ona sta sedela,
Ki bila sta v zbiralnici
Ivanu se zaklela.

Pomenkovali se živó
O dnevnih so novicah;
Razgrel jih bil je sad, ki cvel
Na vinskih je goricah.

»Prijatelj, slušaj me«, nekdo
Ivanu dé zaupno,
»Ti srečen si, dovôli mi,
Da delam s taboj skupno!«

»Kaj srečen«, drug rudar mu dé,
»To ni vsakdanja sreča,
Jaz stavim, Ivan, našel si
V rudniku tla goreča?«

»Kar delam, vidi, vé vsakdo«,
Odvrne Ivan hládno,
»Kako bi mislil na zaklad,
Saj delo je navadno!«

»Ha, ha, to pač navadno ni,
Stvari niso jednake:
Čemu pa nihče izmed nas
Ne služi plače take?«

»Da, res!« rudarji pritrdé:
»Če zvest si vsem tovariš,
— To tudi si, — pomagaj nam!
Čemu zaslužek kvariš?«

»Kar delam, moja je skrivnost«,
Dé Ivan že opojen,
»Izdajo s kaznijo strašno
Sem plačati obsojen.«

»Nekdaj bilà«, dé pivec drug,
»Pri nas tatinska družba,
Denarja polno, dela nič —
Vendar: nevarna služba!

Oj, to je huda, grozna stvar,
Če tebe ruda moti:
Li véš, kakó zatrl gospod
Kal oni je zaroti?«

»Pot moja je pravična pot,
Li ménite, da kradem?«
»Mogoče«, dé nekdo, »jaz si
Razjasniti ne znadem.«

»Nesramnež! Jaz da bil bi tat?«
Dé Ivan mu resnobno,
»Čuj, gorski duh mi je v pomoč,
Naj zvé srcé ti zlobno!

Stvar zna naj vsak, dasi sem molk
Obljubil mu prav sveto;
Prisego naj prelomim, vam
Zatrém to misel kletó «

Osuplo zrli vsi so vanj,
Ko ježno je odhajal:
Vsak v mislih štel je že denar,
Ki duh mu bo ga dajal.

* * *

Ko v rudnik Ivan drugi dan
Odhajal je za rana,
Zadrževala vsak korak
Mu slutnja je neznana.

Skrivnost če razodene, duh
Obljubil smrt je grozno;
Vse včera vinjen je razkril:
Kesanje zdaj — prepozno.

V zbiralnici tovarišem
Njih zlobni čin očita;
Prijatelj mu je pogin
Zavist privéla zvita.

»Ne bodi trap! Kar storil si
Omoten, duh ne šteje . . .«
»O ptiček zrel, kar trdil prej,
Tajil bi rad pozneje.«

Rudarja, ki v zbiralnici
Prej bila se zaklela,
Zdaj v spremstvo se ponudita:
Da zlate prej bi štela.

Odšli vsi trije so v rudník:
S potrjim srcem Ivan,
Z nasmehom zlobnim druga dva:
Da zreta kraj prikrivan.

Odšli so, prišli niso več;
V zasipu smrt jim blede
Raztrgala življenja nit:
Duh bil je mož-heseda.

Vladimir.

Kamnik.

(Prirodopisno-zgodovinski obraz. — Spisal Jos. Benkovič.)

Vznožju sivih Karavank, kjer se vrsté drug za drugim nebotični vrhovi okrog častitega starca Grintovca kot veličastna skupina, leži v tesni naravni kotlini mesto Kamnik.

Pred leti že je pisal dober poznavatelj slovenske zemlje: Kamnik je vreden, da se imenuje biser naše domovine (Stein verdient unter den Perlen unse-res Vaterlandes genannt zu werden), in nekdo drugi sodi: »Bled in Kamnik sta bisera Kranjska« (Veldes und Stein sind Perlen von Krain).« In res ni mnogo krajev v Sloveniji, ki bi se bodisi v prirodni krasoti, bodisi v slavi svoje zgodovine mogli kósati s Kamnikom.

Na sever »v dnu zad stojé snežnikov velikani«: Grintovec, Rinka, Brana, Skuta, Planjava, Ojstrica itd., ki mo-gočno dvigajo gole glave proti višnjevemu nebu; spredaj na jug se širi plodna ravan tje do bele Ljubljane in do starega Kranja, porastena z bujno travo in zlatim žitom. Na vshodu je zavarovano mesto s strmo gorostasno pečino, iznad katere gleda v dolino siva razvalina »Starega gradú«; na zahodni strani pa se dviga polagoma nizek holm, porasten čez in čez s krasnim zelenjem. Iz srede mesta, itak tesno omejenega, kipi v zrak kamenit hribček, na čegar vrhu se beli prijazna, starodavna cerkvica. V tesni strugi tik mesta

pa skaklja izpod belih snežnikov plninska hči Bistrica, bistra kakor ribje oko, ter napaja, združivši se uprav pri mestu z Nevljico, polja in livade tje do deroče Save.

Kako se je mesto začelo, ne dá se pojasniti, ker ne moremo predreti neprodorne temine bajne starodavnosti. Bajka pripoveduje o jezeru, ki se je širilo od Malega in Starega Grada tje do mekinskega gozda. Po raznih okolnostih smemo sklepati, da se je zrcalila nekaj tu zelena jezerska plan.¹⁾ Ljudska bivališča so stala tedaj na mestu, kjer stoji sedaj predmestje Šutina.

Prva listina, ki omenja kamniško mesto, podpisana je z letnico 1061. Slovensko ime »Kamnich« čitamo prvič l. 1271. V prvi polovici 13. stoletja je bil Kamnik še »trg (forum)«, v drugi polovici pa že »mesto (civitas)«. Mesto je bilo že tedaj jako razvito in je vedno imelo v kranjski zgodovini važno in odlično ulogo. Leta 1205. se imenuje tu prvi duhovnik Udalrik; že l. 1207. je bival tu nekov magister Pontigell phisicus. V 13. stoletju je spisal Kamničan dr. jur. Henrik v Vidmu zgodovino češkega kralja Henrika; znani so že iz te dôle mnogi odlični Kamničani, n. pr. dominikanca Gottfried in Udalrik l. 1259. itd.

Vojvode koroški in istrski, oglejski patrijarhi, Benečani, grajščaki, sloveči samostani in drugi tedanji mogotci so se prepirali za posest mesta ali kakega zemljišča v njegovem obližju. V Kamniku so imeli svoje dvorce slavni samostani gornjegrajski, zajški, mekinski in velesovski. Veliko število gradov okoli Kamnika nam priča, kako je ugajal ta kraj tedanjim mogočnim plemičem; tu so imeli svoja posestva oglejski patri-

jarhi, brizinški in briksenski škofje, Andechs-Meranski, Sponheimi, Ortenburgi, Turjačani, Ostrovrharji, Lambergi, Thurni itd. V kamniškem mestu so se mudili čestokrat vladarji, n. pr. l. 1241. zadnji Babenberžan Friderik II., l. 1271. češki kralj Otokar II., l. 1317. koroški vojvoda Henrik, l. 1444. in 1489. cesar Friderik III. in razni drugi habsburški vojvode.

Leta 1228. je ustanovil oglejski patrijarh Bertold z dvema bratoma v Kamniku ubožnico, kateri je bila prizidana pozneje kapelica sv. Sigismunda. Ko je l. 1804. pogorela ta dobrodelna ustanova, ni se več dvignila. V 15. stoletju so imeli meščani svoje strelišče in v najemu deželno kopališče »am Gries« pri Nevljah, nekako tam, kjer je sedaj zdravišče po Kneippovem načinu. Da bi se varovali nalezljivih bolezni, zlasti kuge, ki je v 14. in 15. stoletju neusmiljeno kosila tudi po Slovenskem, sezidali so meščani zunaj mesta ob Nevljici bolnišnico za okužence. V 13. stoletju so stanovali v Kamniku uradi za gorenjsko stran, imeli so Kamničani že tedaj svoje sodišče; l. 1301. se imenuje sodnik Jakop. V Kamniku so se radi mudili oglejski patrijarhi, obiskujoč sebi podložne cerkve, in kamniški župniki, večinoma iz plemenitih rodbin, bili so večkrat patrijarhovi namestniki (arhidijakoni) za Gorenjsko. Župnik Oton Stupel, rodom Kamničan, je ustanovil v Kamniku šolo z jednim stalnim učiteljem l. 1391.

Kakor je bilo vse življenje kamniško nekako velikomestno in zanimivo, tako je bila i mestnega sodišča uprava povsem izvirno sestavljena. Mesto je imelo notranji in vnanji svēt, vsak s posebnim delokrogom. Vsako leto v god sv. Marjete (12. jul.), mestne zavetnice, so se vršile z raznimi slovesnostimi nove volitve.

¹⁾ Šumi-jeva podmena, da se je jezero izteklo še le v l. 1300—1320, pa je vsekako napačna.

Od raznih avstrijskih vladarjev je dobilo mesto sčasoma mnogih in nenavadnih pravic in sloboščin. Najdražji dar je poklonil Kamniku cesar Karol IV., ko mu je podaril širne gozdove v bistriški dolini. Zaradi tega darú so prejeli vsako leto meščani, dobrodelni zavodi in duhovske hiše (med njimi i mekinski samostan) določeno množino drv skoro brezplačno. To veliko dobroto, katero jim je blaga cesarica Marija Terezija z novimi pravicami pomnožila in potrdila, uživa mesto še dandanašnji. Jasno je iz tega, da je koncem srednjega veka blaginja v Kamniku procvitala tako, kakor razven v Ljubljani, v nobenem mestu na Kranjskem; celó dva žida, Müsch in Chatzschim, sta tu stanovala okoli l. 1370.

Z novim vekom je mesto v veljavi še mnogo pridobilo. Pred silovitimi turškimi navali je iskalo mnogo ljudij varnega zavetja v zakotnem Kamniku, kamor je le redkokdaj prodrla sovražna moč. Sredi 15. stoletja se je mesto obdalo s trdnim obzidjem, katero je stalo do cesarja Jožefa II. V raznih stiskah, katere so včasih mučile deželo, n. pr. v kugi, preselili so se deželni uradi iz Ljubljane v Kamnik.

V drugi polovici 16. stoletja je ostala komaj četrtina mestnih prebivalcev zvesta stari veri; vsi drugi so postali luteranci. Še le leta 1600. se je večina krivovercev po trudu škofa Hrena povrnila v katoliško cerkev. Ker so grajščaki skrivaj podpisali novo vero, ostale so nekatere rodovine še luteranske. Zadnji luteranec v kamniškem okraju je umrl l. 1813. v Vodicach.

Ob času francoske vojske Kamnik ni mnogo trpel, ker bojna sila ni segala do njega. — Pregledavši površno zgodovino kamniškega mesta, oglejmo si posamezne njegove posebnosti.

Mesto ima štiri predmestja: Šutino, Novitrq, Graben in Podgoro. Sredi mesta je prostoren trg, tik njega stoji ljudska šola in nekoliko dalje na sever mestna hiša za urade, nekdanji dvorec mekinskega samostana. Kratka ulica veže trg s frančiškanskim samostanom.

Ustanovila sta samostan l. 1493. grofa Thurn in Hohenwart. V dobi 1538. do 1627. je bilo samostansko poslopje 'hospital', ker ni bilo v njem redovnikov. Leta 1804. je strašen požar upepelil polovico mesta, med drugim tudi samostan, katerega je radodarnost Kamničanov zopet pozidala. Cerkev sv. Jakopa je bila v poslednjih letih po neumornem trudu gvardijana o. Konstantina Luserja znotraj in zunaj popolnem prenovljena.

Visoki klanec, kateri je stal med mestom in Šutino, znižali so meščani zdatno l. 1882. po naporu tedanjega župana dr. Maksa Samca. Na Šutini stoji lična farna cerkev, posvečena brezmadežnemu spočetju Marije Device. V 13. stoletju so porušili skromno romansko cerkvico, ki je stala na tem mestu, in sezidali krasno gotsko svetišče.¹⁾ Rušečo se to hišo božjo je dal župnik Maksimilijan Leopold baron Rasp podreti in l. 1734. ob lastnih troških postaviti sedanjo večjo cerkev v renesanskem zlogu. Imenovani, 12. dec. 1742. l. v sluhu svetosti umrli župnik, katerega staro ljudstvo še vedno pomni kot svetnika, pridobil si je neminljivih zaslug za časno in večno blaginjo svojih vernikov. Prenovil in popravil je vse cerkve svoje župnije le ob svojih troških. Vsa starejša oprava cerkvena, n. pr. zvonovi, obleka, svečniki itd. priča o njegovi radodarnosti, ker do malega vse te reči so bile narejene v dôbi od 1700. do 1742. l.,

¹⁾ Janssen, Gesch. d. deutschen Volkes, I. 1878. 136.

ko je njegova blagoslovljena roka vodila to župnijo. Cerkev krasi visok marmornat oltar, katerega je izklesal J. Vurnik l. 1882. Najnovejši kras te cerkve je kip brezmadežne Device v velikem oltarju, delo mladega umetnika-rojaka Vekoslava Progarja. Vreden naslednik nepozabnega župnika Raspa je sedanji p. i. gosp. župnik in dekan Janez Oblak, ki neutrujeno deluje za lepoto hiše božje. Prenovil je vse, kar je od Raspove dôbe sèm že zastarelo in rešil potomcem kamniškim marsikako častito starino.

S klanca, kjer mejita mesto in predmestje Šutina, vodi steza v breg na vshod in na zahod. Na vshod se dviga nekako sredi mesta skalovit in zanniniv holm Mali grad; na zahod pa se vzdiguje polagoma iz planote zelen hribček Žale.

Vrhu Malega gradu je majhna, bujno zelena planjava. V senci košatih, širovejnatih lip, ki todi rastó — vidi ogle dovalec najlepše zabavišče. Pristopen je Mali grad le od ene strani: s klanca

gôri, sicer ga obdajajo na okoli navpične, visoke stene, iz katerih semtertje siloma rije skromno grmičevje in zelen bršlin. Tik ob skalnem robu

Zima v Tatrach.

kipí v nebo starodavna romanska cerkva s tremi kapelami, ki stojé druga vrhu druge. Kar le pogledaš v tem svetišču, vse te spominja na silo davno preteklost: oblika kapel, stopnic, oltarji,

slike itd. Velezanimiva je slika štirinajstih pomočnikov v sili iz l. 1415., katera se je pred par leti nekoliko pokazala izza cerkvenega béleža. Premotrujoč čudne

okriljem svojih božjih zavetnikov vršili neumorno svoj posel, brez onega strastnega tekmovalja, ki dandanašnji ruši človeško družbo.

Na drugem koncu holma stoji na neznatnem višku razvalina starega gradú. O tem in o kapelici si pripoveduje ljudstvo zanimivo bajko o zakleti Veroniki, ki baje v votlem skalovju pod gradom čuva ogromen zaklad.

Na zahodno stran pelje s klanca pot na Žale, rahlo vznesen hrib, ravno nasproti Malega grada. Na tesni planoti tu gôri stoji l. 1675. posvečena cerkev sv. Jožefa, okrog katere se širi mestno pokopališče. Pri tej cerkvi se je vršil l. 1725. od 18. do 25. julija sv. misijon, prvina Kranjskem, katerega so vodili trije oo. jezuitje. Govore je poslušala ogromna množica ljudij,

slike na steni, zamisliš se nehoté v oni toli razupiti, a žal, tako malo poznani srednji vek, ko so se bratovsko družili obrtniki, rokodelci in poljedelci ter pod

in sklepnega govora se je udeležilo nad 17 tisoč vernikov. Od cerkve dalje se vije pot v hrib ob misijonskih postajah h kapeli na Kalvarijo. (Konec.)

Na jutrovem.

(Potopisne in narodopisne črtice. Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

VI. Arabski prerok.

Bdor potuje po jutrovem, vidi ne samo po Egiptu in po azijski Turčiji, ampak tudi že po vshodni Evropi poseben značaj, ki se dokaj razločuje od našega. Naravnost trdim, da izhaja ta posebni 'jutrovski' značaj največ iz mohamedanske vere. Vera, katero je učil Mohamed in katera se je pozneje z mečem tako daleč razširila, utisnila je v duha jutrovcev, da, rekel bi, celó na telo poseben značaj, posebno znamenje. Prepričal sem se sam, da se moč Mohamedove vere ne kaže samo pri pravih mohamedan-
cih, ampak nekoliko tudi pri drugovercih, še kristijanih. Seveda so kristijani iste vere kakor mi v Evropi, jutrovski katoličani ne verujejo nič več, nič manj, nego mi: toda v življenju, v navadah, v nekaterih posebnostih ondašnjih kristijanov se vendar nekoliko kaže moč ali vpliv vere Mohamedove.

Zato ne more umeti jutrovcev tisti, ki ne umeva vere Mohamedove; Mohamedove vere pa tudi ne umeva tisti, kdor ne pozna Mohameda samega. Morebiti se zdi komu to malo preveč, pa je resnično. Le jedno stvar navajam za vzgled. Značaj naših slovanskih Bošnjakov je gledé na njih rod ves drugačen, kakor pravih Arabcev, ali Turkov, ali Kurdiv. In vendar je dobil ne samo jezik nekdanjih turških Jugoslovanov marsikaj od Arabcev, ampak celó njih obleka se je prikrojila po arabski šegi.

Da bode v naših črticah zopet nekoliko razlike, naredimo velik korak iz Egipta tje v srednjo Arabijo; pa tudi

po času prestopimo nekaj vekov, tako, da smo v srednji zapadni Arabiji v šestem stoletju po Kristusu. Arabija je velika dežela, skoro petkrat večja od Avstrije, toda rodovitnih tál je v njej malo. Lepe doline se nahajajo ob Rdečem morju, jako dobra tla so na južno-zapadnem kosu dežele, v Jemenu, ki se imenuje tudi »Srečna Arabija«. Drugodi je večinoma puščava. Droben pesek pokriva zemljo, kakor daleč sega oko; kar je na široki planjavi hribov ali gričev, štrlé kot gole pečine in skaline; nikjer življenja, vse se zdi zamrlo. Nad tem pustim, izsušenim svetom se vpenja vedno jasno nebo; v arabski puščavi ne dežuje nikdar. Čez dan se razgreje pesek do velike vročine. Hudo se godi popotnikom ali karavanam, ki hodijo v poletnem času čez dan po puščavi. Žeja jih muči neprestano, dasitudi so vajeni ustavljati se ji; zaman gleda oko, da bi zapazilo kako senčno drevo, zaman posluša uho, da bi čulo šumenje reke ali žuborenje hladnega vrelca. Mučno se blišči očem, zrak se nekako trese pri tleh, kakor bi odskakovali vroči žarki. Pa kako čisto, prozorno je vse! Vse se ti zdi nekam blizu, vsi predmeti se ti kažejo v določnih obrisih. A kaj je to! Tam v daljavi je zagledal popotnik lep palmov gozd, pod drevesi je zelena travica in še naprej se blišči zidovje velikega mesta. A to ni nikako mesto, marveč samo prevara — fata morgana. Zakaj, ko je prišel hrepeneči popotnik bliže, ne vidi drugega, kakor zopet samó pesek, golo ravan. Nad vse lepa je pa noč v Arabiji. Ako ženas veseli jasno nebo, posuto

z neš
vesel
je m
naša.
in v
séde
vedu
Prav
Ar
je ra
Še m
vidi l
kater
lepo
sem
valci
»intel
šnega
njego
kaj d
ganih
viti, l
V
deljer
starih
kor j
ki je
skupa
pokor
kuje
vim š
menje
skupi
imenc
tako z
slobod
mesta
Ven
valska
solnce
svetiš
toliko
tam j
1) z
kor bi

z neštivilnimi zvezdami, koliko bolj se veseli Arabec jasne in hladne noči, ki je mnogo svetlejša in čistejša, kakor naša. Zvezde imajo čudovito svetlobo in vzbujajo Arabcu domišljijo. Tedaj séde rad med svoje znance in pripoveduje zgodbe resnične in izmišljene. Prav tako rad jih tudi posluša.

Arabec je jako nadarjen, njegov um je razvit, hitro presodi, kar je slišal. Še močnejša je njegova domišljija. Ko vidi kako stvar, takoj najde sto drugih, katerim je podobna. Tudi telesno je lepo razvit, rekel bi plemenit, o čemer sem že govoril. Popotovalci in poznavalci pravijo sploh, da je njegov obraz »inteligenten«, to se pravi tak, kakoršnega ima umen, omikan človek. Le njegovi močni zobje kažejo, da je nekaj divjega v njem. O njegovih možganih trdé, da so bolj mnogovrstno zavit, kakor evropski možgani.

V šestem stoletju so bili Arabci razdeljeni v več rodov, kakor že v prav starih časih. Na čelu rodú je bil — kakor je še dandanes — starašina, še h, ki je poglavar in gospodar. Kar jih biva skupaj, ali jih je med seboj združenih, pokorni so svojemu šehu. Ta se odlikuje po modrosti in môči, pred njegovim šotorom je zapičeno kopje — znamenje oblasti. Več rodov je bilo v večji skupini pod višjim poglavarjem, ki se je imenoval emir. A vsi rodovi niso bili tako združeni, največ jih je živelo za-se, slobodno. Bila so takrat tudi nekatera mesta v Arabiji, zlasti Mekka in Jatreb.

Vera arabskih rodov je bila malikovalska, častili so razne bogove, zlasti solnce, delali malike, napravljali jim svetišča. V Mekki so imeli svetišče za toliko bogov, kolikor je dnij v letu, in tam je bila tudi imenitna Ka'ba,¹⁾ to je

¹⁾ Znamenje čitaj v arabskih besedah, kakor bi sapa nekoliko pridržal v goltancu.

sveti kamen. To svetišče je bilo jako na glasu. Bilo je v varstvu nekaterih družin, hodili so pa sem razni rodovi môlit. Tudi krščanstvo je bilo že seglo v Arabijo, toda ni imelo uspeha. Nesrečne krive vere so namreč zavirale, da se krščanstvo ni razširjalo. Ko so pa naposled jeli grški cesarji vtikati se v verske reči, bila je krščanstvu vsa moč odvzeta. Po Arabiji so stanovali mnogi Judje, pa tudi ti niso Arabcev pridobivali za-se. Arabci so bili preveč trdni v poganskih nazorih, da bi se jih bili prijel taki nauki, grška cerkev je bila pa mnogo preslaba, da bi bila imela moč do teh krepkih, nebrzdanih narodov. Žal, da je bil tako zamujen pravi čas; kako izvrsten narod bi bili pač ravno Arabci, pridobljeni za vero Kristusovo!

Tedaj, ko so se razna verstva srečevala na severu Arabije, in ko so se Arabci polagoma vzbujali po kupčiji z drugimi narodi, tedaj je bil ugoden čas za novo vero. In res se je tudi rodila nova vera, njen prerok je bil Mohamed.

Mohamed se je porodil v Mekki dné 20. aprila leta 571. Njegov oče je bil trgovec, Abd-Allah po imenu. Jeseni poprejšnjega leta je bil šel po kupčiji v Sirijo, a vračajoč se domov je umrl. Ostala je sama vdova, slabotna žena Amina. Ker je bila sama slabotna, ker je gotovo mnogo žalovala za umrlim možem, zato je slabost in razdražljivost prešla sama po sebi na otroka, poznejšega preroka. Kdo bi se temu čudil, če je otrok take matere ali božjasten ali pa slabih živcev? Mati še dojeti ni mogla svojega otroka. Ko je bil star deček šest let, šel je z materjo v mesto Jatreb, poznej imenovano Medíno. To mesto se mu je priljubilo, in zato je tudi kot prerok ubežal iz Mekke v Medíno.

Kmalu mu je umrla še mati, potem njegov stari oče, in osem let star je moral čedo pasti, da si je prislužil živeža in obleke. Ko je bil večji, hodil je s svojimi ujeci po kupčiji na potovanje. O kupčiji so se živili mnogi Mekanci, zakaj domača tla jim niso dajala dovolj živeža. Pri Mekki namreč ni polja, ni palmovih gozdov, ne dobrih pašnikov; tudi morje ne daje dosti rib. Tako je Mohamed že zgodaj spoznaval tuje kraje, tuje šege in vere. Ostal bi bil pa vedno reven pomagač, ko bi mu ne bila sreča mila. Sam namreč ni imel poguma, da bi bil začel kupčijo na svojo roko.¹⁾

Neka vdova, poštena in imovita, vzame Mohameda v službo, da bi pomagal pri trgovini. Mohamed je bil star takrat 24 let; služil ji je zvesto, kupčeval srečno in se tako prikupil Hadidži, da ga je vzela za moža. To je pomagalo Mohamedu do veljave in imovine. Kupčevanje je nadaljeval; bilo mu je pravo delo, pravi poklic; celó v korânu — v njegovi sveti knjigi — nahajamo primere iz kupčevanja. Morebiti ni to brez pomena za mohamedanske vernike, katerim je kupčevanje, lahkoživstvo in postopanje ljubše nego delo.

Omenil sem že, da je bil Mohamed po rojstvu slabotne narave, razdražljivih in občutljivih živcev. Imel je tudi neko bolezen, ki je izvirala prav iz te njegove slabosti in katero v naših krajih nahajamo največ pri ženskah, namreč histerijo. Onim čitateljem, ki morda še niso čuli o njej, povém le nekaj malega. Histerijske osebe so tiste sitne božje stvari, ki tožijo vedno o živcih, padajo v omedlevico, imajo čuden krč, da jih nekako vije, in pri tem jim prihajajo razne želje. Podobno bolezen je imel

Mohamed. Kadar ga je prišlo, krčili in stezali so se mu živci, ustnice in jezik so se tresli, kakor bi hotel kaj polizati, oči so se mu zavrtele sem ali tje, in glava se je zibala sama ob sebi. Včasih se je mogel sam premagati in se ustaviti takemu krču, včasih pa je bil popolnoma brez moči, brez volje.¹⁾ Včasih je bil tudi božjasten. — Takó ni torej čudno, da so mu prišle na misel razne reči, katere je imel za resnične, če tudi so bile čisto prazne. Isti pisatelj, na katerega smo se poprej ozrli, opozarja še na neko posebnost histerijskih oseb, ki nam pri Mohamedu mnogo pojasnjuje. Take osebe se jako rade lažejo, ali v besedi, ali z ravnanjem. Ker hočejo druge ljudi zanimati, delajo se bolne, imajo sedaj to, sedaj ono bolezen, pomilujejo same sebe, če tudi jim nič ni. Naposled varajo same sebe, misleč, da je istina, kar govoré. Ako pomislimo poleg tega, kako živahna je že v obče domišljija Arabcev, kako važne se jim zdé sanje, kako pogostoma so pred Mohamedom vedeževali, potem se nam ne zdi čudno, da se je nekega dné Mohamed vzbudil iz takega stanja in trdil, da je imel prikazen angelja Gabrijela. Mohamed je bil takrat star 40 let.

Kajpada ni prišla ta njegova namišljena prikazen kar brez vzroka. Ko je slišal o Zveličarju, o sv. Duhu, o prerokih, bodisi pri kristijanih, bodisi pri židih, ostala mu je posebno živo v spominu misel o preroku in tolažniku, ki ima priti. Gotovo je, da krščanske vere ni poznal do dobra, ampak jako površno, vsaj umeval je ni. Ker mu pa ni ugajalo malikovalstvo njegovih rojakov, vzbudila se mu je misel, da je on poklican in zmožen za takega preroka jedinega, pravega Boga. In ko je ta misel nastala, bila je kakor seme ali

¹⁾ Sprenger, Das Leben und die Lehre des Mohammad. 1869., I., 149.

¹⁾ Sprenger, ibid. str. 207.

kal, iz katere je vzrastlo vse njegovo preroško mišljenje in hotenje. »Mohamedovo preroško navdihovanje se je začelo sedaj s tem, da je videl v sanjah ‚resnične‘ podobe, ki so se mu prikazovale, kakor jutranji svit. Nato se ga je polastilo hrepenenje po samoti. Navadil se je, da je bil vsako leto po jeden mesec na gori Hirâ, ki ni daleč od Mekke, in opravljal je nekake posebne vaje, kakor tudi drugi meščani. Konec meseca je tekal okoli Ka'be, potem se je povračal domov. Ko je zapustil l. 621. v mesecu Ramaddânu zopet Mekko z vso družino svojo, približa se mu neko noč angelj Džibrîl na božje povelje s pisanjem in mu reče: Beri!

Mohamed se je ustavljal in mu rekel: Nečem brati. Nato ga je angelj tako močno pritiskal, da mu je bilo, kakor da treba umreti. Dvakrat je ponavljal angelj ukaz, dvakrat se je branil Mohamed. Naposled je vprašal: Kaj naj berem? Nato mu je angelj čital: Beri v imenu svojega gospoda, ki je stvaril — ljudi iz strjene krvi. — Beri! Tvoj Gospod je najbogatejši v časti — ki je učil ljudi s pisalom, česar niso vedeli!«¹⁾ Tako pripoveduje Ibn Ishâq po raznih poročilih začetek Mohamedovega preroštva.²⁾ (Konec.)

¹⁾ To je začetek 96. sure.

²⁾ Mohammed. Dr. Hubert Grimme. 1892., I., stran 10.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1892.

Ker pridejo knjige družbe sv. Mohorja v roko vsem našim naročnikom, in ker nečemo ponavljati priznanih stvari, obdelovali bomo knjige naše vzorne družbe kratko. Treba je pogledati le »**Koledar**« za l. 1893., da sodiš o napredku družbe. Kako bogat in mnogovrsten je! Gospod M. Opeka pozdravlja sv. očeta ob petdesetletnici škofovanja, pisatelj I. V. pa opisuje Krištofa Kolumba v spomin 400letnice odkritja Amerike. Ta spis je jako dober. Gospod Ivan Navratil nadaljuje svoj lanski spis o potovanju na Dunaj in opisuje letos Dunaj sam. Spis je dovršen in bode mnogim ustregel. Večji spis je tudi J. Barle-ta: »K slovanskima razstavama na sever in jug«. Našim čitateljem znani gospod sotrudnik opisuje lahko umevno in zanimivo, kar je lani tudi v našem listu prav ob kratkem označil. Tudi v spisu: »Bonaventura Suhač, šolska sestra in slovenska pesnica«, smo srečali znano osebo. V tej številki podajemo pokojne pesnice pesem za vzgled. O spisu bi lahko marsikaj opomnili in o pokojni Bonaventuri, katero je pisatelj teh vrstic poznal do dobra, mnogo pisali, a za sedaj se nam še ne zdi primerno. »Razgled po katoliških misijonih« ima iste prednosti, kakor druga leta. Jezik se nam zdi (razven malenkostij) še boljši v letošnjem spisu mimo prejšnjih. Poleg teh večjih spisov ima koledar tudi manjše, kakor Podkorenčanovo pesem »Smerék maščevanje«,

in A. Medvedovo »Beračeva tožba«; v njem so povesti in poučni spisi, smešnice, zastavice — s kratka: res obilo blaga je v »koledarju«, ki se meri zlasti še zaradi mnogih lepih slik z najboljšimi in največjimi koledarji drugih narodov. — Pregled vseh udov nam kaže število 57,703. Med temi je 837 dosmrtnih. Lani jih je bilo 51,827. Zares časten napredek!

»**Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1893**« z drugačno obliko, vsebino in uravnavo ima tudi drugačen namen, kakor prejšnji koledar. Namenjen je zlasti slovenski duhovščini. Izmed vse jako rabne vsebine nas zanima tudi letos najbolj »Ocena slovenskih knjig za mladino in ljudstvo«; natančna je in temeljita. Cena za neude je 1 gld. 20 kr.

Janez Cigler, slovenski pisatelj. V spomin stoletnice njegovega rojstva spisal Ivan Vrhovnik, župnik trnovski v Ljubljani. Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda«. 1892. Knjižnice »Družbe sv. Cirila in Metoda« VIII. zvezek. 8°. Str. 54. Cena 20 kr., 100 izvodov skupaj 15 gld. — Za 7. zvezkom je izdala naša družba, ki se bode skoro smela imenovati tudi slovstvena, naglo 8. zvezek s prezanimivo vsebino. Rekli bi, da nas je g. pisatelj s to tvarino nekako prehitel, ker zbiramo tudi v prostorih tega lista spominske listine slavnih naših umetnikov in slovstvenikov. No, bodi! Težko bi bili mi postavili vrlemu duhovniku in književniku boljši spomenik, kakor ga je g. pisatelj. Ob jednom je plačal — rekli bi — v imenu

naroda pokojniku dolg, zakaj Cigler je vreden takega spomenika, iz knjižice same se o tem pre-pričujemo.

Iz knjige povzemamo, da se je rodil Cigler (Ceglar) dne 7. majnika l. 1792. v Udmatu pri Ljubljani. Jeseni l. 1804. je stopil v latinske šole in l. 1814. dovršil že bogoslovje. V mašnika ga posveté dne 9. aprila l. 1815.; kapelanoval je v Kolovratu, Dobu, Škocijanu p. D., pri sve-tem Petru v Ljubljani, upravljal Toplice na D., dušno pastirstvo na ljublj. Gradu, dokler ni do-bil leta 1832. župnije višnjegorske. Umrli je tu 11. aprila l. 1869. Izmed njegovih spisov nava-jamo po knjižici le: »Sreča v Nesreči, ali popis- vanje čudne zgodbe dveh dvojčikov«. (L. 1836.) »Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov fran-coskih soldatov.« (L. 1863.) Njegova »Kortonica« je tudi znana, a manj vredna od prejšnjih, ker ni izvirna.

Pisatelj se je opiral na tiskane vire, na znanee in poznavalce pokojnikove. Takó je delce po-polno, kolikor treba za tak življenjepis. Ozira se na vse strani in nam slika moža takega, kakoršen je bil. Oblika je jasna, knjiga je se-stavljena po lahkem redu, torej je tudi pre-gledna. Jezik je pravilen; pisatelj se je trudil za pisavo, ki je na vrhuncu sedanjega znanstva, pa ne da bi jo bil preveč natezal.

Ko bi nam dopuščal prostor, pisali bi še marsikaj o Ciglerju. Upamo pa, da pride v na-šem listu prej ali slej zopet na vrsto.

Omenjamo še, da je gospod L. Grilc prav vkusno zrisal tri slike za knjigo.

»**Povesti**« slovenskemu ljudstvu v pouk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kala n, urednik »Domoljuba«. Ponatis iz »Domoljuba«. III. zve-zek. Cena 20 kr. Založba tisk. društva. Tisk »Katol. Tiskarne«. Dobiva se v Katol. Bukvarni. 8°. Str. 107. — Ta zvezek podaje 15 malih po-vestij in slik, ki so vse blažilne, poučne in za-nimive. Priporočamo jih prav toplo prijateljem knjige.

Dr. Fr. L.

»**Svitoslav**«. Povest za slovensko ljudstvo. Spisal Vonomir-Križan. Novo Mesto 1892. Tiskal J. Krajec. Narodne biblioteke 40. snopič. Cena 15 kr. — To povest moramo prištevati med povesti druge vrste. Dejanje je res zaple-teno, pa bolj posiljeno, nego naravno. Bodisi posneta po tujih virih, ali ne, slovenska obleka ji ne pristuje dobro. Preprostim čitateljem utegne ugajati, ker je zlog lahak in jezik domač, a mi-sleči bralec ima mnogo pomislekov proti raz-voju. Namen pisatelju je bil menda dober, nam-reč zabavati in učiti, a ni zaděl prave strune. Več tehničnih nedostatkov in slovniških pogreš-kov se nahaja v knjižici; tako n. pr. je ribičeva hči v začetku povesti stara 20 let, na koncu pa 18 let (str. 5 in 41). Po naši sodbi tako be-rilo ne prija Slovincem.

Dr. I. Janežič.

RUSKO SLOVSTVO.

(Priobčil V. Bučar.)

A. Titov: »**Sibir v XII. vjekê**«. — Dva moža, Titov in Judin sta sklenila — jeden zbrati, drugi izdati najstarejše vire in podatke o Sibi-riji. Tako je postala imenovana knjiga, katera obsega najstarejša poročila, počenshi od starega

novgorodskega popisa iz XV. stoletja, in zavr-šuje z latinskim člankom iz XVII. st. — o ka-terem se je zadnjih let toliko govorilo, da ga je napisal znani Križanič. Med temi spomeniki se nahajajo nekateri »raspiski«, t. j. posebni tol-mači k starim kartam Sibirije in drugi članki podobne vsebine, do sedaj največ še ne izdani. Teh kart (zemljevidov) se je ohranila do sedaj jedina Godunova iz časov Alekseja Mihajloviča, — a to v kopiji, napravljeni od nekega člana švedskega poslaništva. V knjigi Titova in Judina je narejena karta po švedski kopiji, katera se hrani v štokholmski biblioteki. Celo delo je prispevek k sibirski zgodovini v srednjem veku in bode go-tovo veliko pripomoglo k poznavanju onih časov.

V. P. Želihovskaja: »**Kak já bilà ma-lenkoj — iz vospominanj rannjago dět-stva**«. — V tem jako prikupljivem delu nam podaje znana pisateljica v prelepem literarnem jeziku prizore iz prijetnih in hudih časov svoje mladosti. Opisovanje prve zime, katere se spo-minja mala Veročka, prvega božičnega drevesca in novega leta — je prekrasno in polno duše-slovnih opazk, katere veliko pripomorejo v du-ševni razvoj nedolžnih otrôk.

V. Karcov, M. Mazaev: »**Opit (poskus) slovarja pseudonimov ruskih pisatelej**«. — Pod tem napisom sta izdala K. in M. novo, potrebno in koristno delo za vse, kateri se za-nimajo za rusko slovstvo. Doslej ni bilo v ruski književnosti o tej stvari popolnega dela; in tako ta poskus, kateri navaja do 4.000 tujih besedij, vsaj nekaj popolnjuje to praznino.

Konstantín Fofanov: »**Tëni i tajni**«. — Nova zbirka pesem K. M. Fofanova se bere prav prijetno; najbolj nam prija njegova samostojnost in doslednost, da se namreč lahko jasno zra-calijo iz tega dela pesnikovi glavni nazori in misli. Jedna pesem je posvečena L. N. Tolstemu, jedna A. A. Fetu. O njem pravi: da »i poka svjatim iskustvom raduetsja svët, budet dorog néznim čuvstvam vdohnovenniji Fet.« Izmed drugih je jedna posvečena tudi A. N. Majkovu. Škoda le, da so te pesmi napojene s pesimizmom.

N. K. Mihajlovski: »**Literatura i žizn**«. — V tej knjigi je zbral pisatelj sestavke, napi-sane v zadnjih dveh letih v »Russkih Vëdo-mostjah« in »Russkoj Misli«. Kot kritik je že dovolj poznan v ruskem slovstvu. Ni sicer umet-niški kritik, vendar pa so ocene njegove veli-kega pomena. Izmed mladih pisateljev se ozira posebno na Čehova, Potapenka in Minskega. Važen je tudi sestavek: »Iz literaturnih vospo-minanj i tekuščež žizni«. Tukaj nas seznanja z brati Kuročkini, z nekim Nožinom itd.; največ pa piše o Šelgunovu, Ščedrinu in Nekrasovu.

A. M. Žemčurnikov: »**Stihotvorenija v dvuh tomah**«. — Malo je pisateljev, po-sebno pesnikov, kateri ne bi obelodanili svojih pesmij, kakor hitro je mogoče. Ž. je v tem izjema, ker je še le sedaj, v svojem 71. letu, izdal prvič svoje pesmi. Ta dva zvezka sta — rekel bi — vse njegovo slovstveno delovanje, nekaj račun njegove slovstvene delavnosti. K prvemu zvezku je pridejan pesnikov življenjepis, ki ga je opisal sam, in pa njegova slika. Tako spoznavamo njegovo življenje na tujem, kaj mu je koristilo

njegovo bivanje na zapadu. V popolni slobodi in v srečnem življenju je spoznal mnoge odlične pisatelje. Zato je pa tudi ta življenjepis pomenljiv za poznavanje zgodovine ruske inteligencije XIX. stoletja. Pesmi same pa niso dosti vredne.

V Ameriki izhaja tednik: »**Amerikanskijski Russkij Věstnik**«, glasilo grško-katoliških bratovščin. V prvi številki se vidi iz poziva na vse brate ruske narodnosti, kateri živé v Ameriki, da je sedaj v Ameriki do 150.000 maloruskih naseljencev, največ iz Galicije, kateri imajo 15 cerkvâ in 13 duhovnov. Po izkazu tega lista se ruski naseljenci vsak dan množé.

V Lvovu je začel P. Poljanskij izdajati: »**Etnografičeskij sbornik**«. Namen mu je slovansko narodopisje, posebej na severu, na Ruskem. Izhajati namerja v mesečnih malih zvezkih za letno ceno 1 glđ. 50 kr. Naroča se: Lvov, ul. Gončarskaja, 15. (Konec.)

DRUGA SLOVSTVA.

»**Archiv für slavische Philologie**« von V. Jagić. Vierzehnter Band. Drittes u. viertes Heft. Berlin, 1892. — Tretji sešitek ima za nas Slovence dva izvrstna spisa, namreč od P. St. Škrabca: »Ueber einige schwierige Fragen der slovenischen Laut- und Formenlehre« (str. 321—347) in odgovor, bolj zagovor na to od dr. V. Oblák-a: »Einige Bemerkungen zur vor-

ausgehenden Abhandlung«, str. 347—360. Kdor čita učenemu svetu znane platnice »Cvetja« Škrabčevega in pa Oblakove jezikovne razprave v »Letopisih Matice Slovenske« in poročila v »Archiv« u, veselil se bode razprav imenovanih učenjakov. — St. Novaković nadaljuje in dokončava iz »Archiv«-a XIII., str. 543 svoje studije o macedonskih narečjih: »Ein Beitrag zur Kunde der macedonischen Dialekte«, str. 361 do 373. »Zur Geschichte des Physiologus in den slavischen Literaturen«, str. 374—404. (Konec prih.) Dr. M. Murko nam podaje od str. 405—421: »Die russische Uebersetzung des Apollonius von Tyrus und der Gesta Romanorum.« — »Kritischer Anzeiger« ima različnih del ocene, med drugimi tudi: »die Sprache in Kastelec, Bratovske bvgvice S. Roshenkranza«, M. Zavadlal. Na to: »Kleine Mittheilungen«, katerih prvo mesto zavzemljejo že imenovana pisma našega učenjaka Miklosicha. Sešitka četrtega, XIV. zvezka pa je ta-le vsebina: »Neue Quellen zur Geschichte der polnischen Sprache u. Litteratur« von A. Brückner. »Beiträge zur slav. Fremdwörterkunde«, II., von K. Štrekelj. »Beitrag zur Geschichte der Entwicklung der serbischen Heldendichtung« von Asmus Soerensen. »Ueber die Mundart der galizischen Lemken« von I. Werchratskij. »Kleine Mittheilungen.« »Bibliographisches« von V. Jagić. »Sach-, Namen- u. Wortregister« von Al. Brückner.

Fr. S. Lekšè.

Razne stvari.

Naše slike. Današnje slike pomenjajo različne stvari; upamo, da se jih bode veselil ogledovalec. V sliki »Žalujocha deklica v cerkvi« (str. 489) kaže nam umetnik delo svojega uma. Deklica je izgubila svoje drage stariše in sedaj išče v udani molitvi tolažbe pri Bogu, pred oltarjem. — Slika »Most na čolnih« (str. 497) je narejena natančno po fotografiji in nam kaže prizor v glavnem mestu Ceylona, po imenu Kolombo. V sliki se vidi določno obraz lepega, tropičnega kraja, ki ni daleč od ravnika. — »Prizor iz francoske prekucije« (str. 504 in 505) je dovolj umeven. Grozoviti oblastnik nima usmiljenja z ženo, katera je od strahu vsa iz sebe in prosi, naj se ravna ž njo pravično. — Sliki Kamnika na str. 512. in 513. se nekako dopolnjujeta. Fotograf se je oziral proti večeru in napravil 1. sliko južnega, 2. pa severnega Kamnika. Na 1. se vidi župna cerkev in pa grad Zaprice, na 2. zlasti frančiškanski samostan, cerkev na Žalah (na levi strani) in »Kalvarija« (v ozadju). »Zima v Tatrah« (str. 520. in 521.) ne potrebuje razlage. To je »poezija« vožnje s sanmi.

O rudarski pesmi VI. treba nekoliko opomniti. Predno odidejo rudarji na delo, bodisi v rudnik, bodisi v plavž, snidejo se v zbiralnici (Gesellstube, Anstaltstube), da jih paznik zapiše. Tam je sprav-

ljeno navadno tudi orodje, katero potrebujejo za delo. Ko odmolijo, vzame vsak potrebne stvari s seboj, prižge svetilko (jamšarico) in odide v rudnik. — Ker se pa navadno menjajo trikrat na dan (vsakih 8 ur), torej je vselej ob določenem času nekaj ljudij v zbiralnici, ki pričakujejo, da bode bila ura. — Pri pečéh so noč in dan čuvaji, ker je delo jako natančno in nevarno.

Razven ob zgoraj navedenem času pa sta v zbiralnici vedno po jeden ali dva priletna rudarja, ki pazita, da nikdo nepoklican ne gré ne v rudnik ali plavž in ne iz njega. Čujeta pa tudi zato, da skličeta takoj pomoč, če bi se pripetila kaka nesreča. Čuvaja v zbiralnici sta — rekel bi — posrednika med rudarji v jami in zunanjim svetom.

Med rudarji ima »zaklad« veliko ulogo. Navadno mislijo, da se tam tla svetijo, kjer je ruda v zemlji, in od tod rek: »Zaklad gorí«. — Nekdaj so imeli še druge zanimive vraže. — Rudarji imenujejo svojega predstojnika (tudi lastnika jame) kratko: »gospod«.

O koleri. Ker se nam ta bolezen čimdalje bolj bliža, izpregovorimo besedo o njej. Ločimo domačo in azijsko kolero. Prva navadno ni nevarna, pač pa druga.

Pri tej se kažejo znamenja navadno tako-le: Po več dñij pred boleznijo trpi bolnik zaradi slabega prebavljanja, ožornosti in splošne onemoglosti. Često

se pridruži temu vodena, brezbolestna griža. Pogosto pa nastopi bolezen hipoma. Izkušnja uči, da se začenja bolezen večkrat po noči nego po dnevu. Bljuvanje in driska se vrstita neprenehoma; izmečki kažejo začetkom še obledelo barvo navadnih izmečkov, kmalu pa postanejo prosojnasto beli, kakor riževa voda. Bljuvanje, katero je bilo početkom omejeno na želodec in ravno zaužite jedi, pomešane z žolčem, dobiva istotako belkasto barvo. Zajedno se pojavi neutešna žeja, mrzlica, znižanje lastne toplote, žila omaguje, srce pojemlje, udje, zlasti nos, uhlji in ustne postajajo višnjevkaste, obraz je starikav, propal, glas postaja hripav, brez zvenka, silen krč nastopi v litkah, voda se zaprè, in smrt pride zaradi splošne živčne kapi, ko zastane kri in neha srce bítí. Če se pa na bolje obrne, prihaja gorkota počasi nazaj, izmečki postanejo trdnejši in redkejši, srce udarja krepkeje, voda se vrne zopet, in človek počasi okreva, če se ne pridruži tako zvani »kolerin tifoid«, legarju podobna bolezen, ki pogosto muči po cele tedne bolnika in ga le prečesto še umori.

Kakor smo omenili, izbljuvki in izmečki so značilni za to bolezen. Tudi pri sekciji nahajamo v črevesu polno te mokrine. Glavni moment kolere je torej pač v tem, da črevo, oziroma notranja slezica njegova, iztira vso vodo iz sebe. Pri tem seveda se odloči celi epitél slezice, jednako, kakor se na koži zgornja plast odloči, če se spečeš; izhlapela je namreč iz krvi vsa voda, in mehur se napravi na onem mestu. Črevo jemlje, ker nima vode, zopet vodo iz krvi, kri pa postaja zato gosta, negibčna in se ne more pretakati v male in najmanjše žile. Pluća ne dobivajo dovolj krvi, teló ne vsprejme iz zraka dosti novega kisika in dihanje se uteži. Zaradi tega izgublja kri rdečo barvo (hemoglobin) in postaja temotna, modra, venozna; ker pa rabi kri tudi vode, odtegne jo bližnjim mišicam, in te zopet koži, zaradi česar ta upade in se zgubanci. Možgani, nedostatno preskrbljeni s krvjó, postanejo slabi, ne delujejo, in deliriji se pojavijo. Nič bolje se ne godí hrbtenjači; zato bolnik bljuje, kar je — kakor znano — reflektoričen pojav. Takisto je tudi zadrževanje vode, ker je kri vso vodo popila, deloma pa, ker so tudi ledvice močno izpremenjene, in je v njih nakopičenega mnogo beljaka. Časih otpnejo tudi črevo preskrbujoči živci, in potem ni nikakih izmečkov, ker črevo ne more več izločevati. Ti vrsti, uprav nevarne, le redko nastopajoče bolezni, pravimo suha kolera (Ch. asiat. sicca).

Kaj pa je vzrok vsem tem pojavom, oziroma prava kal bolezni? Na to odgovarjajo nam učenjaki, da je neznatna glivica, tako imenovani »comma-bacillus« vzrok bolezni. Ta gliva, ki je neznatno majhna in se dá videti le pod drobnogledom, nahaja se v izmečkih bolnikov. Neznano hitro se plodi in popije vso vodo, kamor se naseli. In če pride iz izmečkov v črevo drugega človeka, kar je prav lahko, ako pomislimo na njeno drobnost in neštevilno množino, zanese i tje kaj smrtno svojo kal. Po zraku se navadno ne širi ta gliva; večinoma le z neposrednim dotikanjem in z vodó.

Nastane torej vprašanje: Kako naj se varujemo kolere? Čujmo! Popolnem bi jo uničili, ko bi uničili njeno pravo kal — bacile. A doslej še ne poznamo zdravila, ki bi imelo to moč. Ker pa ne moremo bolezni ozdraviti naravnost, treba se ji je ustavljati

s »profilakso! Treba je paziti na tri reči: 1. Na kraje, iz katerih se bolezen širi; 2. na krajevno in časovno ugodnost za bolezen in 3. na posebnost človekovo. Gledé na prvo točko omenjamo, da doslej vse karantène in zavarovanja niso dosti pomagala, vzlasti, ker se promet ne dá popolno ustaviti. V drugo je treba posebne paznosti na krajih, ki stojé na prepuščajoči zemlji, bodisi za zrak ali vzlasti vodo, po kateri se bolezen najlože širi. In tretjič za osebno obvarovanje priporočamo: zmernost v jedi in pijači, snažnost in paznost na življenje; glej, da se ne prehladiš, ne menjuj svojih vsakdanjih navad, ne hodi v bližino bolnikov, ne dotikuj se z njimi, z njihovimi odpadki in perilom, in ne uživaj jedij, ki so ali težko prebavne ali presočnate, t. j. take, ki pospešujejo drisko, n. pr. sadje, tikve itd. Pij črnino, dobro žganje, pivo nekateri priporočajo, nekateri odsvetujejo, imej noge gorke in gorko tudi trebušje. Če pa dobiš o takem času grižo, pošlji takoj po zdravnika, pij črno kavo in leži v posteljo, ker se pogostoma tudi sama driska izpremeni v kolero. Če pa ta v resnici nastopi, potem seveda izroči se — zdravniku.

To so glavni podatki, in zdi se nam, da ne bode škodilo, če smo tudi mi omenili nekaj o tej bolezni.

— a —

Narodno blago.

Nekoliko belokranjskih vraž in praznih ver.

II.

Mast od kokošij, katere pekó pustni torek, dobro je hraniti. Ako imaš jarbolce, namaži se z njo, precej ti bode odlahtnilo.

Na pepelnico zjutraj, predno izide solnce, vzemi koso in trkaj na njo s kakim drvom ter hodi okoli svojega posestva; to leto ti potem lisica ne bode kradla kokošij.

Kjer pada v kórizmi (40 dnevnem postu) solika, tam bode po letu toča pobila.

Ako je na veliki petek lepo vreme, bode potem vse leto zemlja ugodna za vsako delo. Ako ta dan dežuje, bodo slive písive (črvive). Ako ti katero drevo neče roditi, pojdi na ta dan pred solnčnim vshodom pod nje in zamahni trikrat s sekíro proti njegovemu deblu. Potem ti bode rodno.

Ako vržeš lupine od vuzemskih pisanic na kraj, kjer so gadi, prešli bodo. Deni jih po hiši za strop ali zloge, potem ne boš imel stenic in žoharjev.

Ako je na Jurijevo lepo vreme, bode dosti vina, ako na Markovo dežuje, dosti kruha.

Sveti Filip napija, Sofija popija.

Sofija vino popija.

Na Furijanovo (Florijanovo) ni dobro saditi fážula, ker se sicer pofuri (mráz ga posmodi).

Od sv. Jurija pa do križevske srede so tulili še pred malo leti v Tribučah vsak večer pozno v noč na roge. Zakaj, ne vedó več povedati.

Ako na sv. Jakopa dan dežuje, pozeblo bode trtje v zimi ali v spomladi.

Če pride sv. Martin na petek, tisto zimo svinje ne bodo debelile.

Mártinske nóci vzemó blagu móči.

Na Lúčinje (sv. Lucije dan) nē vozijo zato, da ne curi blágu iz oka.

Iv. Š.

Dve sliki iz Wieliczke.

Prilika je nanesla, da podamo danes čitateljem dve sliki iz Wieliczke (Vieličke). Prva slika, ki je na tej strani, kaže jasno kapelo, namreč kapelo sv. Antonija, druga podoba (na naslednji strani) kaže »Slano jezero«. Kapela sv. Antonija je pod zemljo, narejena v soli; vse je iz soli, bodisi oltar, kipi ali prižnica. Slika nam kaže tudi rudarje, ki so v kapeli. — Druga slika pa kaže kos jezera, ki je tudi pod zemljo. V celi Evropi ne vidiš nič jednakega. Kajpada je v vodi raztopljena sol. Solnik ima dve taki jezери, nekdanj je imel tudi več kapel. Jedenkrat na leto (3. julija) se mašuje v kapeli.

Wieliczka je blizu Krakova v prav prijetni dolini. Solnik je našel baje neki pastir Wieliczka leta 1250. Lahko umevamo, da se je do danes že globoko in široko kopalo. Vsako leto se dobi iz solnika blizu 1 milijon centov kamnene soli; odkar se koplje sol, dobili so je skoro 600 milijonov centov.

